

Izabela Jaskółka-Turek

Narzędziownik wychowawcy klasy

GRUDZIEŃ 2019

Narzędziownik wychowawcy klasy

AUTOR:

Izabela Jaskółka-Turek

WYDANIE I, WARSZAWA 2019

ISBN: 978-83-66150-54-6

Skład i łamanie:

Duoprofit

wg projektu Sary Dygas

Projekt nr POWR.02.10.00-00-3010 „Zapewnienie dyrektorom i innym osobom pełniącym funkcje kierownicze w mazowieckich szkołach i przedszkolach wsparcia szkoleniowo-doradczego w zakresie przywództwa edukacyjnego w kształceniu kompetencji kluczowych uczniów poprzez system placówek doskonalenia nauczycieli” w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty.

Spis treści

Zostaję wychowawcą klasy – i co dalej?	6
Krok pierwszy: – „Who is who” – czyli poznaj swoich uczniów	6
Krok drugi: – Klasa jako grupa społeczna- czyli dlaczego warto znać psychologię społeczną?	9
Krok trzeci: – czyli dlaczego zasady są ważne? – Rola kontraktu klasowego w budowaniu zespołu	22
Krok czwarty: – czyli jak zbudować zespół klasowy?	28
Krok piąty: – Praca z zespołem klasowym w oparciu o wartości	58
Krok szósty: – czyli konflikty w zespole klasowym – i jak sobie z nimi radzić?	72
Krok siódmy, czyli jak sprawić, aby nasi wychowankowie wzięli odpowiedzialność za własny rozwój? Słów kilka o tym, jak wykorzystać ocenianie kształtujące klasie	76
Krok ósmy, czyli o tym, jak budować partnerstwo we współpracy z rodzicami?	86
Krok dziewiąty, – czyli jak podążać z duchem nowych czasu? TIK na godzinach do dyspozycji wychowawcy	91
Kilka słów na koniec	93

Zostaję wychowawcą klasy – i co dalej?

Początek może wyglądać tak: zaczyna się rok szkolny i dostajemy wiadomość o powierzeniu funkcji wychowawcy klasy.

Pewnie wielu z Państwa przypomina sobie taką sytuację. A może kogoś właśnie w tym roku szkolnym ona spotkała? W głowie pojawiają się pytania: z jaką klasą przyjdzie mi współpracować? Jacy będą uczniowie, jacy rodzice? Czy dam sobie radę?

Od czego powinnam/powiniennem rozpocząć pracę z nową klasą?

Jak zaplanować pracę wychowawczą? W tym poradniku postaramy się przedstawić w kilku krokach nasze propozycje dotyczące tego, jak skutecznie zaplanować pracę wychowawczą z klasą.

Krok pierwszy: „Whoiswho?”, czyli poznaj swoich uczniów

Poznanie swoich wychowanków jest podstawą budowania relacji z nimi. Wymaga czasu, sprzyjających okoliczności i pomysłu na to, jak to zrobić. Warto więc sobie to po prostu zaplanować. Literatura podaje sporo konkretnych technik i sposobów służących poznaniu uczniów. My wybraliśmy i prezentujemy niektóre z nich.

Wyobraźmy sobie, że planujemy pierwsze spotkanie z naszymi wychowankami, którego celem jest wzajemne poznanie. Planując je, warto pomyśleć o następujących kwestiach:

1. **Odpowiednie ustawienie sali** – ustawmy krzesła w kręgu. Takie ustawienie wyrównuje pozycje wszystkich jego uczestników, w kręgu wszyscy są równi, nie ma lepszych i gorszych. Wszyscy widzą się nawzajem. Regularne siedzenie w kręgu jednoczy grupę i buduje współpracę między jej uczestnikami.

2. **Aktywności**, które realizują cel naszego spotkania, czyli dają możliwość autoprezentacji. Jest wiele sposobów, w jaki nasi wychowankowie mogą się zaprezentować. Mogą powiedzieć coś o sobie, narysować coś, przedstawiać siebie nawzajem. Bez względu na to, który ze sposobów wybierzemy, warto go zaplanować i zadbać o to, aby proponowane przez nas ćwiczenia były dla uczniów ciekawe. Dzięki temu jest szansa, że zaangażują się podczas zajęć.

Oto kilka naszych propozycji:

Każdy uczeń rysuje herb, który mówi coś o nim samym. Zawartość herbu może być dowolnie zaplanowana i wypełniona treścią przez uczniów. Zadaniu można także nadać pewną strukturę, np. w pustych polach herbu uczniowie mają narysować lub przykleić obrazki wycięte z gazet, symbolizujące np. ulubioną potrawę, mocne strony, marzenia, a także sytuacje, w których są radośni. W herbie można też umieszczać inne informacje, np. o hobby lub ulubionym sposobie spędzania wolnego czasu. Następnie uczniowie, przedstawiając herb, opowiadają o sobie na forum grupy.

Wykorzystanie gotowych kart pracy, np. ostatniej naszej inspiracji <https://kreatywnapedagogika.files.wordpress.com/2019/09/tamtc499dy-do-szkoc582y.pdf>

Zabraniezesobądoszkołycukierków <https://kreatywnapedagogika.wordpress.com/category/sztuka-autoprezentacji/> i opowiadanie o sobie. Warto zadbać także o przedstawienie siebie. Pewnie każdy ma jakieś sprawdzone pomysły, jak można to zrobić.

Zgadnij kto to? Każdy uczeń przedstawia się według określonego przez nas schematu, np. mam na imię, lubię, jestem dobry w..., interesuję się... . Zapisuje to na kartce. Następnie kartkę wrzuca do pudełka. Po otrzymaniu wszystkich kartek wychowawca losuje każdą z nich po kolei. Odczytuje treść, uczniowie zgadują, kto jest autorem każdej z kartek.

BINGO – gotowy przykład z naszej praktyki jest załączony na końcu poradnika.

Alfabet – uczestnicy siadają w kręgu według kolejności pierwszych liter swoich imion w alfabecie, a następnie przedstawiają się kolejno, używając swego imienia i jakiejś swojej zalety zaczynającej się na tę samą literę, np. rezolutna Renata, koleżeński Karol. W innej wersji tej zabawy pseudonimy mają być nazwami zwierząt lub owoców zaczynającymi się na tę samą literę, co imię danej osoby, a zadaniem siedzących w kręgu uczestników jest powtarzanie imion i pseudonimów osób przedstawiających się wcześniej, zanim sami się przedstawią – to ułatwia wszystkim zapamiętanie imion.

Wspólne cechy – klasa dzieli się na 5–6-osobowe grupy. Zadaniem uczestników każdej z nich jest znalezienie pięciu cech wspólnych, które mają wszystkie osoby w zespole, a także po jednej cesze każdego, takiej, której nie mają inni. Następnie uczestnicy prezentują te cechy przed klasą, a każda z cech jest spisywana w jednym miejscu jako opisowy portret klasy.

Ogłoszenie – każdy indywidualnie spisuje na kartce anonimowe ogłoszenie – reklamę jego osoby jako przyjaciela (do 25 słów). Następnie wszystkie kartki są przemieszane, uczestnicy losują po jednej (jeśli wybiorą swoją, losują jeszcze raz) i zgadują, kto jest autorem ogłoszenia. Jeśli mają trudności, grupa może włączyć się do pomocy.

Dokończ zdanie – każdy z uczestników odpowiada w kolejnych rundach na to samo pytanie, np. ulubiona książka lub film, co zabrałyby na bezludną wyspę, kim będzie za 15 lat, jakim kolorem/przedmiotem itp. mogłaby być osoba siedząca obok, co najbardziej lubi/czego najbardziej nie lubi u innych, jak lubi spędzać wolny czas.

3. **Zaplanowanie czasu w taki sposób, aby każde dziecko miało go tyle samo.** Dzięki temu nikt nie poczuje się gorszy podczas tych zajęć.

4. **Autoprezentacja.** Zachęcamy Was do tego, aby podczas pierwszego spotkania z uczniami również im się przedstawić. Można to zrobić, biorąc udział w proponowanych im aktywnościach. Można także powiedzieć coś o sobie i pozwolić na zadawanie im pytań. Pamiętajmy: poznać swoich uczniów można także, rozmawiając z nimi podczas lekcji i przerw, obserwując ich zachowanie, rozmawiając z ich rodzicami, robiąc coś wspólnie z nimi.

Krok drugi: Klasa jako grupa społeczna, czyli dla czego warto znać psychologię społeczną?

Któż z nas nie marzy o fajnej klasie, czyli takiej, w której dzieci czują się dobrze, współpracują ze sobą, akceptują się nawzajem? Aby spełniło się marzenie wychowawcy, o tym, aby jego klasa była wspólnotą, zgranym zespołem akceptujących się ludzi związanych wspólnym celem, warto przypomnieć sobie kilka faktów z zakresu psychologii rozwojowej i pedagogiki społecznej, a następnie w oparciu o nie planować pracę wychowawczą.

FAKT 1: Klasa jest grupą społeczną.

Zespół klasowy jest:

- środowiskiem społecznym, w którym upływa duża część życia uczniów,
- małą grupą społeczną,
- grupą formalną utworzoną instytucjonalnie, w której obrębie tworzą się grupy nieformalne,
- na gruncie życia klasowego występują różne formy kontaktów społecznych, zasady postępowania i normy współżycia zbiorowego.

Wśród członków zespołu klasowego zachodzą **wzajemne relacje**, które podlegają dynamicznym zmianom.

W okresie dorastania uczniowie są bardzo wrażliwi na wpływy grupy rówieśniczej i ich zachowanie jest często determinowane przez różne elementy życia społecznego w klasie szkolnej, takie jak:

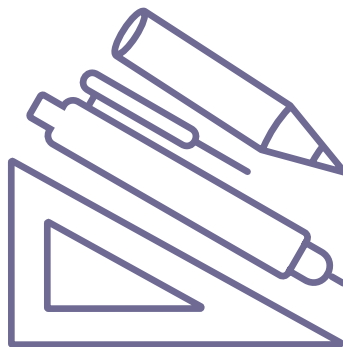
 normy grupowe, czyli wytworzone przez daną grupę wzory postępowania, jakiego oczekuje ona od swoich członków; mogą określać zarówno postawy społeczne, światopoglądowe, jak i sposoby ubierania się, wykonywania pracy, spędzania czasu wolnego itp.

Normy mogą być także wprowadzane w grupie przez nauczyciela. I tak w klasie o typie tradycyjnym, w której każdy uczeń pracuje na własny rachunek, współzawodnicząc z innymi, normą często narzucaną przez nauczyciel jest „nie ściągać”. Natomiast w klasie o typie aktywnym, w której występuje praca w małych grupach i zbiorowa ocena prac, często występującą normą jest „wspólnie pracujemy na sukces grupy”. Jeżeli normy proponowane przez nauczyciela nie są zgodne z normami uczniów, występuje tzw. **KONFLIKT NORM**, który może prowadzić do wystąpienia w klasie tzw. drugiego nurtu życia klasy.

Dobrym sposobem na wypracowanie norm klasowych jest opracowanie **kontraktu grupowego** – więcej o nim napiszmy w kolejnym trzecim kroku.

 role, czyli „wzory zachowań” związane z określoną pozycją jednostki w zespole klasowym i stanowiące podstawę uznanego lub wymaganego charakteru jej zachowania.

W klasie szkolnej, jak podaje M. Grondas¹ możemy zaobserwować następujące rodzaje ról:

LIDER DOMINACJI (BUNTOWNIK LUB EKSPERT)

Próbuje przejąć przywództwo, narzuca cele lub reguły funkcjonowania i wypowiadania się. Podporządkowuje sobie innych. Jeśli klasa nie akceptuje jego statusu, często podporządkowuje sobie kilkoro wyznawców i tworzy podgrupę, na ogół destrukcyjną lub wycofaną. W pierwszej fazie rozwoju klasy inni uczniowie chętnie przyjmują działania lidera dominacji, gdyż im też zależy na jak najszybszym wyjaśnieniu sytuacji.

LIDER SYMPATII (MEDIATOR)

Dostarcza kolegom oparcia, okazuje im ciepło i zrozumienie. Wczuwa się w nastroje innych ludzi, ma tendencje opiekuńcze. Chroni przed zachowaniami agresywnymi.

BŁAZEN

Koncentruje uwagę na sobie przez opowiadanie dowcipów, rozśmieszanie innych. Źle toleruje napięcie w sobie, potrafi też wyczuwać je w klasie i robi wszystko, żeby je rozładować. W pierwszej fazie jest potrzebny klasie i na ogół przez nią podtrzymywany.

---

¹ http://www.n-w.sto.org.pl/down/Marek_Grondas-Rozwijanie_umiejetnosci_wychowawczych.pdf

KOZIOŁ OFIARNY

Przyciąga agresję klasy. Uczniowie, niekiedy z powodu jego odmienności, szczególnie się nim interesują. Pełni rolę zastępczego obiektu agresji, staje się obiektem ataków, drwin, żartów. Charakteryzuje go specyficzny brak wrażliwości na nastrój grupy, źle odczytuje sygnały innych ludzi, kiedy okazują oni wobec niego dystans, zniecierpliwienie, złość.

PRYMUS

Pragnie podporządkować się wszelkim zaleceniom i oczekiwaniom nauczyciela i kolegów, usiłuje je niekiedy przewidywać i odczytywać z niewerbalnych sygnałów. Walczy o akceptację, wyróżnienie lub usiłuje ochronić się przed obojętnością i odrzuceniem.

OUTSIDER (OLEWACZ)

Pozostaje na uboczu, jest odrzucany lub izolowany przez klasę. Klasa w początkowej fazie może włożyć wiele energii we włączenie kogoś takiego w swoją pracę, poznanie go, przekonanie do wypracowywanych norm. Jeśli outsider nie odpowiada na te wysiłki, klasa rezygnuje, ogranicza kontakty z outsiderem, przestaje na niego liczyć.

WYRAZICIEL NASTROJÓW GRUPOWYCH

Szczególnie wrażliwie odbiera przeżywane w klasie emocje i dążenia. Trafnie potrafi je wyrazić – niewerbalnie i słownie. Jest barometrem emocjonalnym, jeśli coś ważnego się dzieje – warto go obserwować.

STABILIZATOR EMOCJI GRUPOWYCH

Trafnie interpretuje znaczenie wydarzeń w klasie i określa je na poziomie poznawczym, dystansując się od silniejszych uczuć.

STRAŻNIK NORM

Przestrzega norm moralnych i innych, np. norm kontraktu. Dbą o to, aby nikt nie został niesprawiedliwie potraktowany. Wzbudza poczucie winy w innych uczestnikach.

SIEROTKA

Okazuje bezradność, niezdecydowanie. Chętnie przyjmuje ochronę przed krytyką czy irytacją innych osób. Demonstruje liczne dolegliwości, trudności w kontaktach interpersonalnych, niemożliwość wykonania zadań.

SZALONE DZIECKO

Z wdziękiem wyraża rozmaite pragnienia i impulsy, także takie, które nie mają szans na akceptację. Może demonstrować zachowania rebelianckie, dyskretnie podtrzymywane przez grupę. Zyskuje sympatię, gdyż często ujawnia pragnienia przeżywane, lecz nieujawnione przez innych.

KRYTYKANT

Kwestionuje poczynania prowadzącego i grupy. Uruchamia w klasie krytyczne myślenie grupy.

M. Grondas w swojej publikacji² dokonuje także charakterystyki wybranych, negatywnie kojarzonych, ról grupowych w zespole klasowym. Wskazuje ich potencjał negatywny, ale także mówi o nich w kategoriach wartości, jakie niosą dla klasy. Naszym zdaniem to ważny materiał dla każdego wychowawcy klasy.

---

² http://www.n-w.sto.org.pl/down/Marek_Grondas-Rozwijanie_umiejetnosci_wychowawczych.pdf

Charakterystyka	Potencjał pozytywny	Potencjał negatywny
Strażnik norm		
Nie lubi się wyróżniać, nie śmie osiągać więcej niż inni. Nie jest w stanie zrobić niczego na własny rachunek. Utrzymuje jedność z grupą poprzez redukcję własnych możliwości i osiągnięć. Poszukuje sytuacji, w których wszyscy są równi i stosują się do tych samych norm.	Chroni normy, cele i wartości grupy, przypomina o nich, identyfikuje się z nimi. Potrafi dobrze współpracować, daje innym poczucie porządku i bezpieczeństwa. Jest oparciem dla SZEFA.	Jego normatywność może tłumić spontaniczną kreację grupy i poszczególnych uczestników, a także ściągać agresję i zamykać komunikację.
Mediator		
Strach przed utratą kontaktu z ludźmi. Koncentracja na własnych uczuciach.	„Barometr emocjonalny”. Energiczny, zaangażowany, żywy. Empatyczny, dba o pozytywne relacje w klasie.	Lęk przed konfliktem i utratą kontaktu; dążenie do spokoju za wszelką cenę.
Sierotka		
Poczucie bezradności i porzucenia, „nikt mnie nie rozumie”.	Budzi poczucie czułości, opiekę, w ten sposób pomaga klasie odkryć jej emocjonalny potencjał (ciepłe uczucia, troskliwość). Sam potrafi troszczyć się o innych.	Możliwe destrukcyjne efekty pesymizmu, narzekania, poczucia bezradności; demobilizacja działań grupy.
Błazen		
Jeśli nie zdobędę podziwu innych, nie będę mógł funkcjonować w klasie; muszę sprostać temu, czego się ode mnie oczekuje. Brak sukcesu oznacza klęskę. Lepiej nie brać na siebie odpowiedzialności niż ryzykować porażkę. Błaznowanie nie tylko dostarcza mu grupowych sukcesów, ale także alibi przed zaangażowaniem i ryzykiem.	Emocjonalny odgromnik, bardzo ważny w sytuacjach napięć. Może uwalniać spontaniczną kreatywność grupy, wyzwalać „odrobinę szaleństwa”. Tworzy klimat.	Może okazać się destrukcyjny przy wykonywaniu konkretnych zadań (będzie żartował lub silnie współzawodniczył).
Buntownik		
Typ walczący o autonomię. Muszę się bronić, bo inni przejmą nade mną kontrolę. Unika nieprzyjemnych uczuć i aktywności poprzez przyjmowanie postawy biernego niezadowolonia.	Ujawnia prawdę, otwiera komunikację. Demaskuje manipulację. Jeśli czuje się bezpieczny, może okazać się aktywny i pomocny. Ważny dla budowania w klasie zdrowego krytycyzmu. Może być dobrą przeciwwagą dla nadaktywnego lidera.	Może paraliżować lidera. Łatwo uzyskuje status kozła ofiarnego.
Outsider		
Typ nieufny, rozgoryczony; nie otrzymał nigdy tego, czego potrzebuje. Nie jest w stanie wyrazić, czego pragnie. Odrzuca to, co uznaje za niewystarczające lub niewłaściwe.	„Barometr jakości” – jeśli on się zaangażuje, to naprawdę jesteśmy dobrzy! Zdrowy sceptycyzm.	Modelowanie postawy niezaangażowania – „jeżeli on tak może, to czemu ja się mam wysilać”.
Krytykant		
Typ oceniający; nie potrafi działać w klasie, boi się, że jeśli ujawni swój potencjał zmiążdży lub przytłoczy innych. Kontroluje się, boi się osobistego sukcesu, gdyż kojarzy mu się to z izolacją od innych.	Wzmacnia krytycyzm grupy. Jest wytrwały, ma poczucie humoru; jest dobrym dramaturgiem. Może poza grupą wykonywać ważne zadania.	Jest sarkastyczny i obwiniający. Wyraża i budzi agresję, aktywnie wywołuje problemy i konflikty. Czasem podważa cele i wartości, co bardzo podważa grupę.

Pomyśl o zespole klasowym, którym kierujesz. Jakie role w zespole według Ciebie odgrywają poszczególni członkowie? Czy wszystkie role w grupie są obsadzone? Kogo brakuje? A teraz zastanów się nad tym, w jaki sposób możesz zaplanować pracę z klasą, wykorzystując pozytywny potencjał wychowanków.

FAKT 2: Klasa jak każda inna grupa społeczna rozwija się i zmienia.

Klasa w swoim rozwoju przechodzi przez różne fazy, a w każdej z tych faz jej członkowie inaczej funkcjonują. W związku z powyższym wychowawca klasy powinien znać fazy rozwoju klasy, aby wiedzieć, na co być uważnym w każdej z nich oraz móc realizować swoje zadania. Przykładem niech będą pierwsze dwie fazy rozwoju klasy.

1) Faza poznawania

Jest to pierwsza faza życia grupy, w której ona się poznaje i kształtuje. Jest początek września, nowa szkoła. Uczniowie są trochę zestresowani nową grupą, poznają ludzi, starają się być mili, bo przecież każdy na początku chce dać się poznać od jak najlepszej strony. Co zatem w tej fazie jest zadaniem wychowawcy? Po pierwsze pomoc we wzajemnym poznaniu się członków grupy, czyli wyjście naprzeciw potrzebom autoprezentacji prezentowanej przez każdego z jej członków. Po drugie wychowawca ma za zadanie pomóc w wyklaryfikowaniu się celu grupy. A co jest tym celem? Naszym zdaniem jest nim zbudowanie zespołu, w którym każdy będzie czuł się akceptowany i ważny. Na tym etapie warto porozmawiać z uczniami o tym, jak ich zdaniem powinien wyglądać zespół klasowy, którego są członkami, jakie wartości są dla nich ważne. Kolejnym zadaniem wychowawcy w tej fazie rozwoju klasy jest wprowadzenie zasad, które pomogą nam w osiągnięciu celu np. poprzez spisanie kontraktu. Więcej o zasadach przeczytacie w kolejnym kroku.

2) Faza ścierania

W tej fazie uczniowie zaczynają poznawać innych nie tylko od dobrej strony, ale „okazuje się”, że inni mają także wady. Nie każdy z każdym się dogaduje, nawet jeśli na początku każdy starał się być miły. Może się znaleźć ktoś, kto nie akceptuje celu postawionego grupie. Mogą tworzyć się podgrupy, stronnictwa, koalicje, no i opozycje. To naszym zdaniem trudna, jeśli nie najtrudniejsza faza rozwoju klasy, z którą przychodzi się zmierzyć wychowawcy. Jakie są zatem jego zadania? Po pierwsze przypominać wszystkim o celu, czyli o tym, do czego dążymy w budowaniu zespołu klasowego. Po drugie zbierać informacje, dowiadywać się, o co chodzi, starać się łagodzić konflikty i pokazywać wspólny

cel. Po trzecie jeśli grupa jest większa niż 5–7 osób, a klasa zwykle taka jest, wprowadzać strukturę grupy, dzielić zadania, dawać każdemu odpowiedzialność, tak, żeby każdy czuł, że jest w grupie ważny i potrzebny. Na tym etapie czasem pomaga wyznaczenie grupie ambitnego celu, jakiegoś wyzwania, np. zaplanowanie wyjazdu na wycieczkę, która odbędzie się wtedy, jeśli w jej planowanie i organizację włączą się wszyscy członkowie grupy. W ten sposób jednoczymy grupę wokół celu, a nie wokół różnic i konfliktów. Po czwarte w tej fazie wychowawca identyfikuje negatywnych liderów, czyli osoby, które mają duże predyspozycje leaderskie, ale niekoniecznie cel spójny z celem grupy. Dobrym pomysłem jest zaproszenie ich do współpracy jako sprzymierzeńców, tj. wykorzystanie ich zdolności, docenienie ich i ukierunkowanie ich energii ku wspólnemu celowi. Po piąte w tej fazie możemy również zaproponować grupie zabawy i animacje integrujące lub budujące zaufanie i zespół.

Więcej informacji o tym, jakie są fazy rozwoju klasy jako zespołu i jakie zadania ma w związku z tym wychowawca, można dowiedzieć się, zamawiając szkolenie „**ABC wychowawcy klasy – diagnoza i budowanie zespołu**”. Informacje o szkoleniu są umieszczone na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/abc-wychowawcy-diagnoza-i-budowanie-zespołu-klasowego>

FAKT 3: Zespół klasowy, podlegając rozwojowi, zmienia się – zmienia się także pozycja socjometryczna jego członków, czyli naszych wychowanków.

Pozycja ucznia w grupie jest kolejnym wyznacznikiem klasy jako grupy społecznej. Jest to stopień uznania, jakim cieszy się uczeń wśród kolegów w klasie, w dużej mierze określający jego pozycję w hierarchii klasowej. Liczne badania dowodzą, że wysokie pozycje w grupie wywierają dodatni wpływ na rozwój osobowości jednostki, niskie zaś utrudniają proces uspołecznienia, wywołując zaburzenia w zachowaniu, konflikty czy frustracje.

Struktura socjometryczna – jak podaje Wikipedia – to typowy układ wzajemnych sympatii, antypatii lub obojętności, jakie występują pomiędzy członkami grupy. Powstaje w wyniku oddziaływania ludzi na siebie. Pozwala na opis grupy z punktu widzenia jej dynamiki. Wychowawca powinien znać metody i techniki, za pomocą których można sprawdzić, jak czuje się każdy z członków zespołu klasowego. Jak podaje literatura przedmiotu³, można do tego wykorzystać następujące techniki socjometryczne:

1. Technika socjometryczna J. L. Moreno – polega na przeprowadzeniu testu socjometrycznego, w którym osoby badane na podstawie zadanych pytań dokonują wyborów pozytywnych i/lub negatywnych spośród członków określonej grupy, spełniających warunki podane w kryterium. Badacz stawia pytanie lub kilka pytań dotyczących rozmaitych sytuacji istotnych dla badanej grupy. Zebrane dane służą do wykreślenia socjogramu informującego o nieformalnej strukturze grupy.
2. Samoocena socjometryczna J. L. Moreno – członkowie grupy otrzymują pytanie o to, kto, ich zdaniem, wybrał ich lub odrzucił. Samoocenę socjometryczną najczęściej stosuje się łącznie z klasyczną techniką Moreno.
3. Technika „Zgadnij, kto” – polega na podaniu przez badającego opisu pewnej osoby i poleceniu osobom badanym, aby wskazały, kto w badanej grupie spełnia te kryteria (na przykład: „to jest ktoś, kto zawsze jest niezadowolony i ciągle narzeka”).
4. Technika szeregowania rangowego – zadaniem badanych jest uporządkowanie wszystkich członków danej grupy z wyjątkiem siebie pod względem podanego kryterium (na przykład: „uszereguj członków grupy od najbardziej lubianych do najmniej lubianych”).

---

³ *Metody badań pedagogicznych w zarysie*, red. A. Góralski, Warszawa 1994, op. cit., s. 55–56.

5. Technika porównywania parami – badani z zestawionych w pary członków grupy wybierają osoby, które w większym stopniu spełniają podane kryterium (na przykład: „podaj, kogo bardziej lubisz z każdej pary”). Ponieważ liczba par szybko rośnie wraz z liczebnością grupy, technika ta nadaje się tylko do stosowania w bardzo małych grupach.
6. Plebiscyt życzliwości i niechęci Janusza Korczaka – polegający na ocenianiu przez pozostałych członków grupy wybranej osoby. Własne ustosunkowania zapisywane są na skali trzy- lub pięciostopniowej.

Jak podaje Zaczyński⁴, aby można było stosować badanie socjometryczne, musi być spełnionych kilka podstawowych warunków:

- grupa, w której stosujemy socjometrię, musi być zamknięta i jasno dla każdego z jej członków zdefiniowana;
- wszyscy jej członkowie muszą znać się wzajemnie i pozostawać w rzeczywistych stosunkach społecznych;
- dalsza charakterystyka grupy w zasadzie przyczynia się do ograniczeń możliwości stosowania metody, tzn. liczebność badanej grupy może wynosić od kilku do kilkudziesięciu osób, wiek – od przedszkolnego. Badania można przeprowadzać zarówno indywidualnie, jak i zbiorowo;
- ważnym warunkiem jest możliwość przedstawienia jasno określonych kryteriów, jednoznacznie rozumianych przez wszystkich członków grupy;
- badania socjometryczne udają się w sytuacji, gdy grupa ma zaufanie do prowadzącego; musi on zapewnić tajność wyborów i dyskrecję co do wyników; Rozgłaszając wyniki badań socjometrycznych, można wyrządzić wiele szkód;

---

⁴ *Metody badań pedagogicznych w zarysie*, red. A. Góralski, Warszawa 1994, op. cit, s. 68.

jeśli wyniki badań socjometrycznych mają służyć do przeprowadzenia zmian w grupie zgodnie z preferencjami wyrażonymi przez jej członków, to osoby badane powinny być poinformowane o tym przed badaniem.

Myśląc o zastosowaniu którejś z technik socjometrycznych, warto pamiętać o zasadzie, która powinna nam przyświecać – przede wszystkim nie szkodzić.

Więcej informacji o metodach i technikach diagnozujących klasę szkolną można otrzymać, zamawiając szkolenie „**ABC wychowawcy klasy – diagnoza i budowanie zespołu**”. Informacje o szkoleniu są zawarte na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/abc-wychowawcy-diagnoza-i-budowanie-zespołu-klasowego>

FAKT 4: Dobry zespół klasowy to zespół zintegrowany.

Termin *integracja* w „Słowniku psychologicznym” jest definiowany jako proces koordynowania i jednoczenia całościowo różnych elementów w całość. Sam termin jest używany na wiele sposobów, najczęściej z uzupełniającymi określeniami, np. integracja grupowa.

CO O INTEGRACJI KLASY WARTO WIEDZIEĆ?

1. Integracja nie jest jednostkowym zdarzeniem. Przekonanie o tym, że do klasy wejdzie pedagog czy psycholog i zorganizuje zajęcia integracyjne, których efektem będzie zintegrowana klasa jest błędne. Oczywiście takie zajęcia mogą pomóc uczniom poznać się nawzajem w różnych nieformalnych sytuacjach. Pozwolą one także wychowawcy lepiej poznać swoich uczniów. Aby takie zajęcia odniosły zamierzony cel, wychowawca powinien aktywnie brać w nich udział. Warto pokazać się uczniom od „ludzkiej strony” – opowiedzieć o swoich zainteresowaniach, zaprezentować poczucie humoru czy zwyczajnie włączyć się w gry i zabawy organizowane w trakcie zajęć. Spowoduje to, że uczniowie będą postrzegali nauczyciela jako partnera w relacji. Wychowawców, którzy są zamknięci w sobie, często cechuje dystans i chłód emocjonalny w relacjach z uczniami, a to przekłada się na wzajemną współpracę.

2. Integracja klasy jest procesem łączenia i scalania grupy uczniów. Aby ten proces zakończył się sukcesem, wychowawca i jego uczniowie powinni starać się eliminować to, co przeszkadza w porozumiewaniu się, co powoduje brak zaufania, niemożność akceptowania wspólnych zasad. Wychowawca jako ktoś szczególny może w tym czasie udzielać pomocy, wspierać swoich uczniów i współuczestniczyć w tworzeniu atmosfery bezpieczeństwa i akceptacji.
3. Dobrze zintegrowana klasa daje swoim członkom poczucie bezpieczeństwa, pozwala na wspólne przeżywanie sukcesów i porażek bez ryzyka ośmieszenia czy wykluczenia. Klasa zgrana podejmuje się realizacji nowych, coraz trudniejszych zadań.

KILKA POWODÓW WSKAZUJĄCYCH NA TO, ŻE WARTO INTEGROWAĆ KLASĘ

- Od tego, jak uczniowie współpracują ze sobą, zależy atmosfera w klasie. Z klasą niezintegrowaną trudno pracować, zarówno pod względem dydaktycznym, jak i wychowawczym.
- Klasa dobrze ze sobą zintegrowana chętniej podejmuje się realizacji nowych, coraz trudniejszych zadań. Będąc jej członkiem, bezpiecznie można wyrażać swoje opinie, bez lęku o brak akceptacji i odrzucenie.
- W zespole, w którym uczniowie otwarcie ze sobą się komunikują, znają i przestrzegają norm obowiązujących na co dzień, łatwiej zapobiec agresji i innym trudnym zachowaniom. Zdarza się, że uczniowie, komunikując się w sposób otwarty, mówią wprost o swoich potrzebach, a to często doprowadza do pojawienia się konfliktów między nimi, których rozwiązywania się uczą.
- Zespół klasowy tworzą jego członkowie – uczniowie. Rolą wychowawcy jest przygotowanie ich do dalszego życia. Dobre doświadczenia w klasie w roli ucznia to dobre rokowania na przyszłość.

DZIAŁANIA INTEGRUJĄCE KLASĘ – KILKA PODPOWIEDZI

1. Wspólna wyprawa – nie musi to być droga wycieczka, można wybrać się na znacznie tańszy biwak albo rajd, a nawet na wycieczkę połączoną z ogniskiem czy piknikiem. Sprawdza się wyjście do kina, na kręgle, a może na lody. Idealnie, jeśli taka wyprawa będzie połączona ze wspólnym wykonywaniem jakiegoś zadania, choćby przygotowaniem posiłku.
2. Organizowanie uroczystości klasowych takich jak Dzień Chłopaka, dyskoteki, dekorowanie klasy, andrzejki, walentynki itp. – do wszelkich imprez powinni być zaangażowani wszyscy uczniowie. Warto rozdzielać zadania według zdolności, a może wykorzystać także wiedzę na temat ról grupowych. Należy pamiętać, aby dać szansę zaistnienia zarówno uczniowi niezbyt lubianemu w klasie, największemu zawadiace, błaznowi klasowemu, jak i „szarym myszkom”, które same na pewno się do niczego nie zgłoszą.
3. Rytuały klasowe – nasz pomysł to rozpoczynanie każdej godziny do dyspozycji wychowawcy od „co miłego, co dobrego”, czyli od powiedzenia przez uczniów, co dobrego i miłego spotkało ich w minionym tygodniu.
4. Prowadzenie kroniki klasowej lub klasowego bloga – nie musi być ona w tradycyjnej wersji papierowej. W dobie komputerów sprawdza się wersja elektroniczna, w której również możemy dodawać zdjęcia, filmiki czy opisy sytuacji. Ponadto wszystkie zapiski mogą być komentowane przez uczniów klasy. Najlepiej, jeśli redagowaniem dowolnej formy kroniki uczniowie będą się zajmowali na zmianę, tak, aby do końca roku nie było osoby, która nie dołożyłaby do niej własnego wkładu.

Organizowanie aktywności, które angażują cały zespół klasowy – np. wspólne kręcenie krótkich filmików z życia klasy czy zaangażowanie w działalność wolontaryjną.

Krok trzeci, czyli dlaczego zasady są ważne? Rola kontraktu klasy w budowaniu integracji zespołu

Rozpoczynając pracę z zespołem klasowym, należy poświęcić czas na integrację grupy. Zazwyczaj klasę tworzą osoby, które w większości się nie znają.

Współpraca w dobrze działającej grupie przynosi korzyści zarówno uczniom, jak i nauczycielowi/wychowawcy.

Co zyskuje uczeń, gdy jest klasie, która jest zintegrowana?

 czuje się bezpiecznie wśród swoich kolegów i koleżanek,

 chętniej chodzi do szkoły,

 zdobywa wiedzę i umiejętności,

 może rozwijać swoje pasje i zainteresowanie,

 ma poczucie przynależności do grupy,

 uczy się szacunku do drugiego człowieka,

 rozwija empatię,

 kształci umiejętności społeczne,

 zna i przestrzega zasad obowiązujących w grupie.

Co zyskuje nauczyciel pracujący w szkole, w której zespoły klasowe są zintegrowane?

- pracuje w przyjaznej atmosferze,
- uczniowie, którzy czują się bezpieczni, są aktywni na lekcji,
- uczniowie otwarcie komunikują swoje potrzeby,
- większość konfliktów można rozwiązać na tzw. poziomie klasy bez udziału osób z zewnątrz,
- łatwiej nawiązać relacje.

Uczniowie, przychodząc do szkoły, oczekują m.in.: sprawiedliwego traktowania, szacunku, akceptacji, pozytywnych relacji zarówno z innymi uczniami, jak i nauczycielem, pomocy ze strony nauczyciela, a przede wszystkim **jasnych zasad i reguł**.

Jednocześnie, my pedagodzy także mamy konkretne oczekiwania wobec naszych podopiecznych. Każdy nauczyciel chciałby, aby uczniowie w klasach, w których uczy, współpracowali ze sobą i nauczycielem, szanowali nauczyciela oraz koleżanki i kolegów z klasy, uczęszczali regularnie na zajęcia, byli aktywni na zajęciach oraz **przestrzegali zasad**.

Integracji zespołu klasowego sprzyja jasne i konkretne ustalenie tego, w jaki sposób należy się zachowywać na terenie szkoły. Ponadto, uczniowie mają potrzebę przynależności do zespołu. Aby czuli się w nim bezpiecznie, warto opracować zbiór zasad obowiązujących w klasie.

CZYM JEST KONTRAKT GRUPOWY?

Kontrakt to zobowiązanie uczniów do przestrzegania wspólnych zasad funkcjonowania.

PO CO TWORZYMY KONTRAKTY?

Celem kontraktów klasowych jest:

- ochrona praw poszczególnych uczniów,
- budowanie zintegrowanego zespołu klasowego,
- postawienie jasnych granic i oczekiwań.

Gdy ustalimy z uczniami zasady kontraktu, łatwiej będzie nam się uczyło. W sytuacjach, w których zostanie naruszona dyscyplina lub pojawi się konflikt, będziemy mogli się odwołać do wcześniej opracowanych reguł.

CO ZROBIĆ, ABY STWORZYĆ DOBRY KONTRAKT KLASOWY?

Aby stworzyć kontrakt, powinniśmy:

- przedstawić uczniom cel tworzenia klasowych norm,
- zaangażować uczniów w proces ich tworzenia,
- nazwać co pomaga, a co przeszkadza w nawiązywaniu współpracy i dobrych relacji w klasie,
- zapisać reguły,
- podpisać kontrakt.

JAKICH OBSZARÓW MOGĄ DOTYCZYĆ ZAPISY W KONTRAKCIE?

- zachowania się podczas zajęć lekcyjnych,
- traktowania się nawzajem,
- stosunku do nauki,
- zgłaszania i rozwiązywania trudności/konfliktów.

TWORZENIE KONTRAKTU

Po wyjaśnieniu uczniom, czym jest kontrakt i po co go tworzymy, warto podkreślić, iż praca, którą wykonają, będzie miała wpływ na to, w jaki sposób będą funkcjonować w klasie. Ich zaangażowanie w opracowanie reguł wpłynie również na to, czy kontrakt będzie dostosowany do ich potrzeb.

Aby określić, co pomaga, a co utrudnia współdziałanie w klasie, dzielimy uczniów na kilkusobowe grupy i prosimy ich, aby na kartkach A4 lub plakatach dokończyli zdania:

- *w klasie czuję się dobrze, gdy...*
- *w klasie przeszkadza mi, gdy...*

Każda z grup prezentuje swój plakat.

Następnie nauczyciel prosi, aby uczniowie w tych samych grupach zastanowili się, jakie zasady klasowe powinny zostać wprowadzone, aby każdy uczeń w klasie czuł się dobrze. Do każdej zasady mają też opracować przynajmniej jeden argument za wprowadzeniem danej normy. Każda z grup podaje po jednej zasadzie i argumentie. Nauczyciel zapisuje je na plakacie lub tablicy. Uczniowie wspólnie decydują, które z zasad trafią do kontraktu klasowego. Na kolejnej lekcji uczniowie mogą wspólnie wykonać plakat – kontrakt klasowy.

O CZYM WARTO PAMIĘTAĆ PRZY OKAZJI OPRACOWANIA KLASOWYCH KONTRAKTÓW?

zasady powinny być sformułowane w sposób pozytywny, np. „na lekcje przychodzimy punktualnie”, a nie „nie spóźniamy się na lekcje”, „telefony podczas lekcji są wyciszone i schowane w plecakach”, a nie „nie używamy telefonów na lekcjach”,

- reguły powinny być dla wszystkich uczniów zrozumiałe,
- najlepiej jeśli kontrakt jest napisany w pierwszej osobie liczby mnogiej, ponieważ uczniowie nie będą się utożsamiać z zasadami sformułowanymi w formie bezosobowej,
- nauczyciel jako wzór powinien być przykładem dla uczniów, tzn. np. telefon nauczyciela również powinien być wyciszony podczas zajęć lekcyjnych, nauczyciel powinien podobnie jak uczniowie punktualnie przychodzić na lekcje,
- dobry kontrakt eliminuje przyczyny, a nie skutki problemów,
- uczniowie powinni podpisać kontrakt jako zobowiązanie do jego przestrzegania,
- normy klasowe powinny być cały czas widoczne,
- nauczyciel w razie łamania zasad powinien się odnosić do wcześniej ustalonych reguł,
- zapisy w kontrakcie mogą się zmieniać, zasady można modyfikować lub dodawać nowe,
- zmiany w kontrakcie powinny być przez wszystkich zaakceptowane,
- im mniej zasad w kontrakcie, tym lepiej, niech będą ważne i odnoszące się do aktualnych problemów.

JAK UCZYĆ DZIECI PRZESTRZEGANIA ZASAD?

Aby uczniowie utrwalili sobie zasady kontraktu i utożsamili się z nimi, należy przez kilka miesięcy każdy dzień zaczynać od przypomnienia zasad. Po lekcji, uczniowie powinni otrzymać od nauczyciela informację zwrotną na temat tego, które z zasad były przestrzegane, a które nie.

POZYTYWNE WZMOCNIENIA I KONSEKWENCJE

Jeśli mamy już opracowany kontrakt, powinniśmy zastanowić się na tym, w jaki sposób wzmacniać uczniów za przestrzeganie norm oraz jakie będą konsekwencje nieprzestrzegania norm. Wychowawca powinien opracować system nagród i konsekwencji odnoszący się do przestrzegania kontraktu. Z tym systemem powinni zostać zapoznani zarówno uczniowie, jak i ich rodzice i opiekunowie.

Więcej informacji na temat tego, jak budować klasowy kontrakt i jak z nim pracować, można dowiedzieć się, zamawiając szkolenie „ABC wychowawcy klasy – diagnoza i budowanie zespołu”. Informacje o szkoleniu są zawarte na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/abc-wychowawcy-diagnoza-i-budowanie-zespołu-klasowego>

Dobrym pomysłem na wizualizację kontraktu, szczególnie dla młodszych dzieci (choć nie tylko), jest przedstawienie go w formie graficznej. Więcej informacji na ten temat oraz gotowy przykład można znaleźć w artykule Zasady dobre „z zasady”, dostępnym na stronie <https://kreatywnapedagogika.wordpress.com/category/sprawy-wychowawcze/>

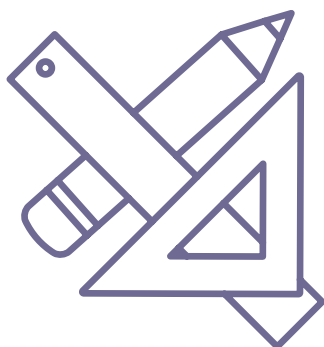

Krok czwarty, czyli jak zbudować zespół klasowy?

Zespół

Któż z nas wychowawców nie chciałby współpracować z uczniami, którzy tworzą zgrany zespół? Jak zatem sprawić, aby klasa, której jestem wychowawcą, stała się takim zespołem?

W poszukiwaniu odpowiedzi na to pytanie proponuję oderwać się nieco od obszaru edukacyjnego i recepty poszukać w świecie biznesu. Zapytacie pewnie, dlaczego w biznesie. Dlatego, że właśnie w biznesie wiele wysiłku i środków wkłada się w budowanie wydajnych, skutecznych i dobrze współpracujących zespołów. Dobra praca zespołów w znaczący sposób wpływa bowiem na efektywność firmy. Nasze rozważania o tym, jak zbudować skuteczny zespół klasowy, zaczniemy od zdefiniowania pojęć.

CZYM JEST ZESPÓŁ?

Według PWN zespół jest to grupa ludzi wspólnie pracujących lub robiących coś w jakiejś dziedzinie. Ważne jest to, aby członkowie zespołu posiadali umiejętności, które wzajemnie się uzupełniają oraz są pomocne w osiągnięciu wytyczonego celu. Należy zaznaczyć, że **nie każda grupa osób może zostać zespołem**. Aby móc mówić o zespole, muszą zostać spełnione określone kryteria. Chodzi przede wszystkim o wspólny cel, pozytywną współpracę i wzajemne wsparcie. Ponadto ważnym aspektem jest zbiorowa odpowiedzialność oraz uzupełniające się umiejętności.

J. Tomczyk⁵ opisuje w swoim artykule badanie, które przeprowadził dział kadr Google. Jego celem było wyłonienie wspólnych cech najbardziej produktywnych zespołów. Wyniki tego badania okazały się dla wielu zaskakujące. Okazało się bowiem, że nie ma znaczenia skład zespołu, czyli jego członkowie. Znaczący za to jest fakt, w jaki sposób jest w nim zorganizowana praca. Kadrowcy Google poszukiwali recepty na odpowiednią kompozycję idealnego zespołu. Spodziewali się, że dane pokażą, w jaki sposób dobierać jego członków. Oczywiście wydawało się dla nich, że w efektywnych zespołach powinien znajdować się stypendysta prestiżowej uczelni, kilku ekstrawertyków, programista wyspecjalizowany w konkretnym języku programowania oraz ktoś z tytułem doktora lub profesora. Takie podejście okazało się błędne. Ważniejsza od tego, kto jest w zespole, okazała się atmosfera w nim panująca. Dużo też istotniejsza od cech poszczególnych członków zespołu była dobra organizacja pracy. Badacze wyszczególnili pięć czynników, które sprawiają, że dany zespół jest bardziej efektywny od innych. Oto one:

1. Poczucie bezpieczeństwa w zespole – dzięki niemu członkowie zespołu są częściej gotowi podjąć ryzyko, dzięki czemu powstają ambitne pomysły.
2. Niezawodność – czyli pewność, że praca zostanie wykonywana na czas i że członkowie zespołu mogą liczyć na siebie nawzajem.
3. Jasne i precyzyjnie opisane cele. Jeśli członkowie zespołu wiedzą, w jakim kierunku zmierzają, łatwiej zidentyfikują się z celami i włączają się w ich realizację. Dodatkowo poszczególne role i plany powinny być jasne i zrozumiałe dla członków zespołu, czyli każdy powinien wiedzieć, za co i kiedy odpowiada.
4. Pasja i zaangażowanie pracowników.
5. Wiara, że to, nad czym pracuje dany zespół, jest naprawdę istotne.

---

⁵ <https://www.chip.pl/2017/12/5-cech-dobrego-zespołu-według-google/>

Droga Czytelniczko, Drogi Czytelniku!

Zastanów się nad tym, w jaki sposób możesz te zasady przenieść na grunt szkolny. Być może zainspirują Cię zasady, które proponuje E. Borgosz na swoim blogu⁶ Są nimi:

Zaufanie do uczniów, odstąpienie od podporządkowywania ich sobie i nieustannej kontroli. Nadmierna kontrola prowadzi do tego, że ludzie zachowują się we właściwy sposób wówczas, gdy są pod nadzorem, normy nie są uwewnętrzniane. Podporządkowanie sobie uczniów prowadzi do braku odwagi w podejmowaniu decyzji – „ktoś za nas postanowi”.

Omawianie problemów i konfliktów, wspólne poszukiwanie rozwiązań zamiast oceniania, osądzania i wzbudzania poczucia winy. W każdej grupie zdarzają się konflikty – są one okazją do rozwoju i lepszego poznania się członków grupy. Jeżeli ktoś został skrzywdzony, powinien otrzymać zadośćuczynienie, a jeśli coś zostało popsute, sprawca powinien to naprawić.

Omawianie konkretnych zachowań i sytuacji zamiast oceniania i etykietowania uczniów.

Szukanie w różnych sytuacjach pozytywnych aspektów, a w uczniach – ich mocnych stron. Dajemy uczniom (i sobie również) prawo do popełniania błędów.

Zbieranie informacji, czas na przemyślenia, unikanie etykietowania uczniów.

Skupienie się na konkretnych zjawiskach i stosowanie języka „ja”. Unikanie uogólnień (*zawsze, nigdy, wszyscy, nikt*).

---

⁶ <http://nauczycielkaniemieckiego.blogspot.com/2015/04/jak-integrowac-zespo-klasowy.html>

Dostrzeganie w każdym uczniu odrębnego człowieka, indywidualności.

Otwartość na innych.

Atmosfera

Jak pisaliśmy w poprzednim rozdziale, podstawą budowania zespołu jest atmosfera w nim panująca. Na nic zdadzą się różne techniki i nowatorskie metody, jeśli członkowie zespołu klasowego nie lubią się i nie tolerują. Jeśli Twoi uczniowie przychodzą do szkoły z lękiem, myślą głównie o tym, czy uda im się bezpiecznie przeżyć czas pobytu w szkole – nie liczą na to, że zaangażują się w zadania, które proponuje im szkoła. Czym zatem charakteryzuje się dobra atmosfera w zespole? Naszym zdaniem jej głównym wyznacznikiem są pozytywne relacje pomiędzy uczniami, a także między uczniami a wychowawcą. Ważnymi elementami, które składają się na nie, są:

współpraca,

wzajemna pomoc,

brak niezdrowej rywalizacji,

nierozsiewanie plotek,

lojalność czy poczucie równego traktowania.

Elementy te sprawiają, że uczniowie czują, że są częścią wspólnoty, są bardziej odprężeni, chętnie pojawiają się w szkole.

Ważne, aby pamiętać, że atmosfera w zespole ma duży wpływ na efektywność pojedynczych uczniów. O wiele łatwiej zaangażować się im w swoje obowiązki, kiedy podchodzą do wszystkiego pozytywnie. Takie podejście jest jednak utrudnione, kiedy w szkole są jakieś niewyjaśnione sprawy, panuje zawiść. Wszystko to powoduje stres, który może niektórych uczniów nawet paraliżować. Trudno więc mówić w takiej sytuacji o stuprocentowym skupieniu i zaangażowaniu.

Poczucie wspólnoty, pomoc i solidarność pomagają również nowym członkom zespołu klasowego. W klasie, w której praktykuje się pozytywne podejście do uczniów, o wiele szybciej i łatwiej odnajdą się nowe osoby. Nie będą czuły się wyobcowane, nie będą bały się prosić o pomoc.

Jak zatem zadbać o atmosferę w zespole klasowym? Tutaj główną rolę odgrywa wychowawca. On bowiem swoim zachowaniem modeluje zachowania uczniów. Jeżeli inicjatywa pozytywnych relacji pojawi się z jego strony, proces budowania dobrej atmosfery z pewnością przebiegnie znacznie szybciej.

Ważne jest także to, aby każdy uczeń czuł się dobrze w klasie, był sprawiedliwie oceniany, nie pracował w atmosferze wyścigu po trofeum. Warto dbać o to, aby uczniowie współpracowali ze sobą, a nie rywalizowali.

Dobra atmosfera w klasie to dla niektórych wychowawców priorytet. Nic w tym dziwnego. Tak wiele czasu spędzamy w tym miejscu, że odpowiednie podejście może polepszyć każde działanie.

Wychowawca, czyli słów kilka o tym, jak budować autorytet nauczyciela

CZYM JEST AUTORYTET?

Autorytet to szacunek, jaki ma jakaś osoba lub instytucja wśród innych ludzi.

Coraz częściej słyszy się, że należy odbudować autorytet nauczyciela. Niestety nikt nie mówi, kto ma to zrobić. Skoro nikt o tym nie mówi, to oznacza, iż o swój autorytet powinien zadbać sam nauczyciel. Nie jest to łatwe w dzisiejszych czasach, gdy nasi uczniowie mają dostęp do informacji w Internecie czy telewizji. Pedagog dzisiaj nie jest jedynym źródłem wiedzy. Warto też pamiętać, że szacunek nie jest przypisany żadnemu zawodowi, także nauczyciela. W tym kontekście zasadnym staje się stare porzekadło, że „na szacunek trzeba sobie zasłużyć”. W poniższym rozdziale przedstawimy, w jaki sposób można sprawić, aby nas szanowano.

Na początku warto sobie uświadomić, iż dzieci oraz młodzież chętniej współpracują z nauczycielami, których lubią. A których pedagogów lubią? Tych, którzy są przede wszystkim **sprawiedliwi, konsekwentni, autentyczni, panują nad własnymi emocjami i mówią z pasją o swoim przedmiocie.**

Ważne jest pierwsze spotkanie z nową klasą. To właśnie podczas tej pierwszej lekcji następuje proces tzw. badania czy też, bardziej kolokwialnie nazywając, „obwąchiwania”. Uczniowie wtedy bacznie obserwują prowadzącego lekcję. Ta lekcja da im informacje, czego można się spodziewać po nauczycielu, w jaki sposób można z nim postępować, aby osiągnąć to, czego się chce. Dlatego na pierwsze spotkanie z klasą należy się bardzo dobrze przygotować – zastanowić się nad celem pierwszej lekcji oraz jej przebiegiem. Na tym spotkaniu nauczyciel powinien jasno określić swoje oczekiwania wobec klasy i upewnić się, czy uczniowie je rozumieją tak jak sam nauczyciel.

Poniżej kilkanaście wskazówek, które ułatwią nauczycielowi zdobyć i jednocześnie utrzymać autorytet wśród swoich podopiecznych.

1. Pamiętaj, że sam fakt bycia nauczycielem nie gwarantuje ci tego, że będziesz dla uczniów autorytetem. Na autorytet trzeba zapracować!
2. Traktuj zawsze dzieci z szacunkiem niezależnie od ich wieku. Nie poniżaj, nie wypominaj, nie używaj sarkazmu, ale też stawiaj wyraźne granice.
3. Pokazuj swoje mocne strony, swoje umiejętności i wiedzę. Zараżaj uczniów zapałem do działań. Nie zmuszaj ich jednak, by dzielali twoje pomysły. Możesz jedynie pokazywać, jak one są dla ciebie ważne.
4. Nie walcz o utrzymanie autorytetu za wszelką cenę, bo – paradoksalnie – obniża to twój autorytet. Przyznaj się, gdy coś ci się nie uda, gdy popełnisz błąd. Pokazujesz wówczas swoją ludzką twarz. Ukrywając błąd, możesz rzeczywiście stracić autorytet.
5. Bądź autentyczny, komunikuj się w sposób otwarty, jednoznaczny, bez uciekania się do gier międzyludzkich, nawet gdybyś był przez uczniów do tego prowokowany.
6. Nie wymagaj okazywania wdzięczności, nie wymuszaj podporządkowania i zgody. Po prostu nie używaj władzy, którą dysponujesz jako nauczyciel. Jednak gdy już musisz - używaj jej mądrze, nie na siłę.
7. Przyjmij odpowiedzialność za relacje z uczniami. Nie możesz stać się ich kumpel, nie możesz też się na nich jak kumpel obrazić. Za rodzaj kontaktów uczeń – nauczyciel odpowiedzialny jest nauczyciel, ponieważ jest dorosły i taka jest jego rola.
8. Bądź elastyczny w kontakcie z uczniami. Elastyczność nie oznacza chwiejności. Dotrzymuj obietnic. Uczniów zraża niesłowność.
9. Okazuj ciepło, tym którzy go potrzebują. Nie narzucaj bliskości tym, którzy tego nie chcą. Szanuj przy tym swoje granice i nie rób tego wbrew sobie, bo przestaniesz być autentyczny.

10. Pomagaj uczniom, gdy im trudno, jednocześnie słuchaj uważnie, jakiej pomocy od ciebie oczekują. Nie narzucaj im własnych rozwiązań. Nie zmuszaj do wzięcia twojej pomocnej dłoni wbrew ich woli.
11. Wybaczaj. Prawdziwe autorytety wybaczają.
12. Bądź lojalny i sprawiedliwy. Jeśli masz wątpliwości, mów o nich uczniom otwarcie.
13. Dostrzegaj w uczniach to, co najlepsze. Budujesz sobie tym depozyt emocjonalny, bez którego nie ma mowy o autentycznym autorytecie.
14. Bądź spójny. Postępuj zgodnie z zasadami, które głosisz. Dla uczniów ważniejsze od tego, co mówisz jest to, jak postępujesz.

WSPÓŁPRACA W ZESPOLE KLASOWYM, CZYLI O TYM, CO POMAGA JĄ BUDOWAĆ

GRY BUDUJĄCE WSPÓŁPRACĘ

Bardzo dobrym sposobem na budowanie współpracy w grupie są różnego rodzaju gry. Poniżej prezentujemy takie, które my sami wykorzystujemy w pracy z klasą.

1) Kładka

W ćwiczeniu bierze udział parzysta liczba osób. Jeśli w naszej grupie liczba jest nieparzysta, jako jednego „zawodnika” możemy wykorzystać np. plecak lub inny przedmiot w podobnym rozmiarze. Grupę dzielimy na dwa zespoły.

Na podłodze papierową taśmą wyklejamy schemat kładki, oczywiście może ona być dłuższa, jeśli w grupie jest więcej osób. Osoby ustawiają się tak jak na rysunku, twarzami do środka kładki.

Zadanie polega na przejściu na drugą stronę kładki, tak, żeby minąć osoby z drugiej pod grupy, z tym, że możliwe są tylko dwa następujące ruchy:

1. Krok do przodu (nie wolno się cofać).
2. Minięcie zawodnika przeciwnego zespołu i stanięcie na polu za nim, podczas gdy jest on nieruchomy.

Zadanie wcale nie jest takie łatwe i szybko dochodzi do wzajemnego zablokowania.

Rozwiązanie

Kluczem do sukcesu jest to, że osoby z przeciwnych drużyn muszą cały czas ustawiać się naprzemiennie. Jeśli dwie osoby z jednej drużyny znajdą się obok siebie, bardzo szybko można się zablokować.

1. Jedna osoba idzie do przodu.

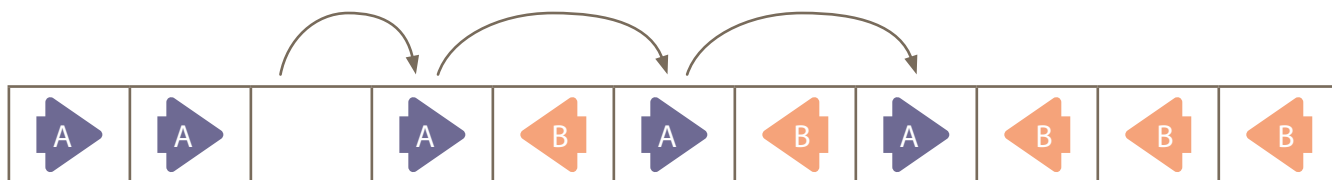
2. Osoba z drugiej drużyny ją mija.

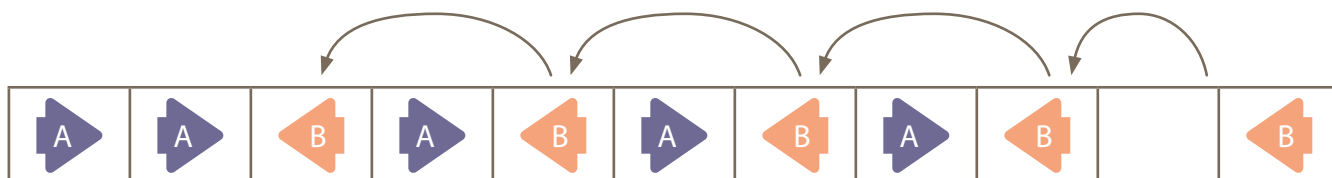
3. Kolejna osoba z drużyny B robi krok do przodu.

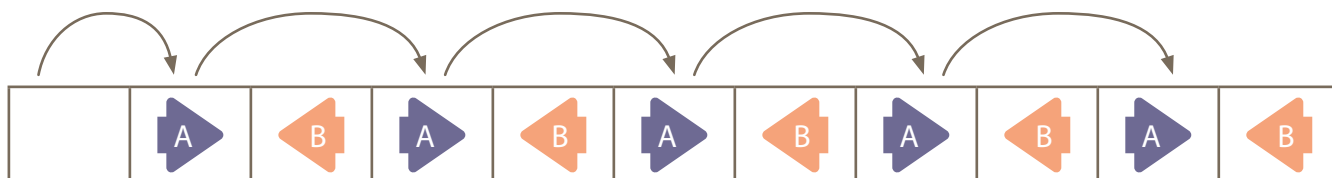
4. Po kolei dwie osoby z drużyny A będące na początku mijają swoich partnerów z drużyny B, a trzecia osoba z drużyny A robi krok.

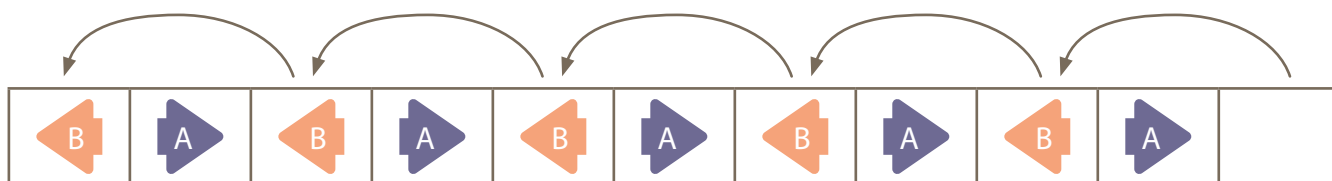
5. Teraz do przodu posuwają się 3 osoby z drużyny B, mijając członków drużyny A, a czwarty B robi krok do przodu.

6. Teraz mijanie współgraczy robi czterech A, a piąty robi krok do przodu.

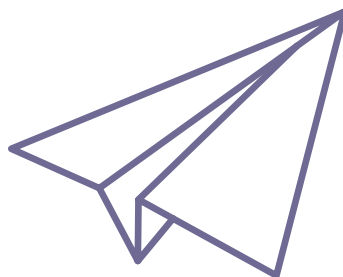
7. Następnie wszyscy B mijają A.

8. Pierwszy A robi krok do przodu. A mijają B i znów B mijają A i już łatwo dojść do końca...

Opis gry zaczerpnięty jest ze strony <http://cdw.edu.pl/category/zabawy-i-animacje/budowanie-zespołu/>

2) Wioska smurfów

Przebieg gry:

1. Podział ról

Każdy z członków klasy otrzymuje rolę: jedna osoba Papy Smerfa, który będzie prowadził dyskusję oraz dwie równoliczne grupy: Młynarzy i Farmerów. Możemy je wybrać, po prostu odliczając do 2.

2. Przedstawienie sytuacji w wiosce

Prowadzący przedstawia sytuację w wiosce. Dokładnie za dwa tygodnie rozpoczyna się pora deszczowa, a wioskę trapią dwa problemy:

brak sił roboczych do mielenia zboża na mąkę – dlatego młynarze chcą wykorzystać ten czas na budowę młyna;

ptaki oraz podstępny Klakier ciągle niszczą zbiory i dlatego czasami ich brakuje – dlatego Farmerzy chcą wykorzystać ten czas na budowę stracha na wróble, który będzie odstraszał Klakiera i ptaki.

Niestety, każdy z projektów musi zaangażować wszystkich mieszkańców i budowa każdego z nich będzie trwała dokładnie 2 tygodnie. Jak więc pogodzić te dwa interesy?

3. Wejście w rolę i obranie strategii

Gracze otrzymują opis swoich ról, a właściwie bardziej interesów:

Papie zależy na tym, żeby w wiosce nie było konfliktów;

Młynarzom zależy na tym, żeby wybudować młyn;

Farmerom zależy na tym, żeby wybudować stracha na wróble.

Dajemy grupom ok. 10 minut na przygotowanie strategii przekonywania drugiego zespołu do naszych racji. Papa Smerf nie przysłuchuje się obradom grup, tylko sam wymyśla swoją strategię.

4. Debata

Papa Smerf prowadzi debatę, w czasie której uczestnicy argumentują za swoimi racjami. Debata powinna trwać maksymalnie 15 minut. Po tych 15 minutach smerfy muszą podjąć decyzję, ponieważ w innym wypadku przyjedzie pora deszczowa i wiosce zabraknie jedzenia. Jeśli uczestnicy sami nie mogą znaleźć rozwiązania, prowadzący może pomóc im nieco i ich naprowadzać, np. pokazując podpowiedź lub wprost doprowadzając do właściwego rozwiązania.

Oczywiście, jeśli smerfy wymyślą jakieś inne wyjście z tej sytuacji, które będzie satysfakcjonowało wszystkich, grę również możemy uznać za wygraną.

5. Ważne zasady:

decyzja musi być wspólna, bo jeśli ktoś się wyłamie, wiosce nie uda się wybudować żadnego projektu przed porą deszczową

1. Wyjście z roli i omówienie

Po wspólnym przyjęciu rozwiązania uczestnicy wychodzą z roli i następuje omówienie, w którym możemy użyć następujących pytań pomocniczych:

 Co pozwoliło Wam osiągnąć wspólny sukces?

 Czy w debacie był jakiś przełomowy moment? Jaki?

 Czy łatwo było dostrzec perspektywę drugiej grupy?

6. Konkluzja

Po zebraniu wypowiedzi od grupy, warto zaprowadzić wszystkich do konkluzji, ukazując uczestnikom, że bardzo często jest tak, że nie ma potrzeby konfrontacyjnego nastawiania się wobec innych, a **warto po prostu wysłuchać innych, zobaczyć, jaka jest ich perspektywa i poszukać czegoś, co nas łączy**. Może właśnie znalezienie takiego rozwiązania będzie prostsze niż nam się wydaje.

Opis gry zaczerpnięty jest ze strony <http://cdw.edu.pl/category/zabawy-i-animacje/budowanie-zespołu/>

3) Prowadzenie niewidomego

Ćwiczenie wykonujemy w parach. Jedna osoba ma zawiązane oczy, a druga ją oprowadza i pokazuje świat. Można również drugiej osobie związać ręce i kazać parze wykonywać jakieś zadania, np. narysowanie czegoś, napisanie listu, ułożenie puzzli, itp. Później zmiana.

4) Wilki

Przed grą należy przygotować losy z nazwami ról. Role: chłopci, wilki (jeśli duża grupa, czyli ok. 30 osób to 3–4 wilki), medium, jasnowidz.

Chłopci śpią w nocy, w dzień zastanawiają się, kto jest wilkiem, rozmawiają, naradzają i eliminują wilki – usuwają z wioski.

Wilki nie śpią w nocy, budzą się i wybierają jedną osobę z wioski, zabijają ją – eliminują z gry.

Medium może zapytać prowadzącego, czy osoba wyeliminowana z gry była wilkiem.

Jasnowidz może zapytać prowadzącego, czy osoba pozostająca w grze jest wilkiem.

Uczestnicy siedzą w kręgu, prowadzący przygotowuje losy, uczestnicy otrzymują losy, których nie ujawniają. Kiedy zapada noc prowadzący mówi: zapada noc, chłopci śpią, budzą się wilki. W tym czasie wszyscy uczestnicy uderzają dłońmi uda. Wilki poprzez wskazanie ręką umawiają się, kogo eliminują z gry.

Prowadzący mówi: wstaje dzień, niestety nie ma już z nami ....(wymienia imię osoby wyeliminowanej przez wilki). Chłopci rozmawiają i zastanawiają się, kto jest wilkiem – naradzają się i eliminują wytypowaną osobę z gry. Mogą pytać jasnowidza i medium, ale oni sami decydują, czy i kiedy się ujawniają. Gra toczy się do momentu kiedy zostaną wyeliminowani wszyscy chłopci lub wilki.

5) Gorąca lawa

1. Gra wymaga od nastolatków, aby wymyślić, jak przekroczyć wyimaginowany strumień lawy.
2. Gracze mają trzy kamienie, które mogą wykorzystać, by przedostać się przez strumień lawy. Wcześniej muszą jednak przestrzegać pewnych zasad i przepisów.
3. Gracze nie mogą wejść na podłogę. Mogą stać na meblach lub czymkolwiek, ale nie na podłodze.
4. Gracze nie mogą pozostać bez ruchu. Muszą przejść od jednego mebla do drugiego. Możesz nawet ustawić przeszkody, aby uczynić grę bardziej wymagającą.
5. Gra poprawi możliwości rozwiązywania problemów u nastolatków. Nauczą się współpracować, aby znaleźć rozwiązanie tego problemu.

Gra zaczerpnięta ze strony <https://pl.womans-magazine.com/25-fun-team-building-activities-games-exercises-for-teens-264>

6) Creeping Closer

1. Wybierz jedną osobę z grupy, aby zostać kapitanem. Kapitan musi stanąć po jednej stronie pokoju, twarzą do holu.
2. Reszta graczy musi stać na jednej kończynie, dotykając przeciwnej ściany. Celem gry jest dotknięcie kapitana.
3. Gracze mogą się swobodnie poruszać, ale muszą zachować całkowitą ciszę. Jeśli kapitan się odwróci, gracze muszą jeszcze zamarznąć. Jeśli kapitan złapie kogokolwiek w ruchu, cała drużyna będzie musiała powrócić do pozycji wyjściowej.
4. Możesz nawet podzielić grupę na dwie drużyny, które muszą najpierw rywalizować, by dotknąć kapitana. Lub niech każdy z uczestników dotknie kapitana indywidualnie. Jeśli zostanie przyłapany, może wrócić na start, ale pozostali gracze pozostaną tam, gdzie są.
5. Jest to jedno z doskonałych ćwiczeń integracyjnych dla nastolatków, ponieważ wszyscy muszą ze sobą współpracować i skutecznie się komunikować.

Gra zaczerpnięta ze strony <https://pl.womans-magazine.com/25-fun-team-building-activities-games-exercises-for-teens-264>

KLASOWE RYTUAŁY

Dobrym sposobem na budowanie klasowej wspólnoty są klasowe rytuały. Wychowawca może zaproponować klasie stałe zwyczaje, od których będzie np. rozpoczynała się każda godzina do dyspozycji wychowawcy klasy. Można także zaproponować uczniom wspólnie wymyślenie kilku klasowych zwyczajów, które będziecie konsekwentnie stosować. Oto przykłady kilku z nich:

1. **Co nowego, co dobrego** – każdą godzinę do dyspozycji wychowawcy można rozpocząć od rundy, podczas której uczniowie podzielą się na forum tym, co miłego, dobrego zdarzyło im się podczas ostatniego tygodnia. Moi uczniowie dodają jeszcze jedną rundę, podczas której dzielą się tym, co było dla nich trudne lub przykre.
2. **Własny gest** – ustalcie wspólnie gest na powitanie i pożegnanie, który będziecie powtarzać codziennie; może to być np. przybijanie piątki – każdy uczeń i każda uczennica, witając i żegnając się z koleżankami i kolegami z klasy, przybija sobie piątkę. Rytuał zaczerpnięty z <https://badzkumplem.cartoonnetwork.pl/downloads/poradnik-jak-przeciwdzialac-dokuczaniu-w-klasie.pdf>
3. **Ławkowe losowanie** – co miesiąc uczniowie i uczennice np. siedzący po lewej stronie ławki losują karteczki z wypisanymi imionami kolegów i koleżanek np. siedzących po prawej stronie ławki. W ten sposób dzieci dobierają się co miesiąc w nowe pary i dzielą ławkę z innym kolegą/inną koleżanką. Na koniec każdego miesiąca zaproponuj dzieciom, aby napisały na kartce swojej partnerce/swojemu partnerowi z ławki coś pozytywnego: Co było dla nich najprzyjemniejsze/najciekawsze podczas wspólnego miesiąca dzielenia ze sobą ławki? Czego nowego lub zaskakującego dowiedziałem/-łam się o koledze/koleżance? <https://badzkumplem.cartoonnetwork.pl/downloads/poradnik-jak-przeciwdzialac-dokuczaniu-w-klasie.pdf>
4. **„Czas w kręgu”** to dobra praktyka stosowana od kilku lat w Szkole Podstawowej nr 1 w Sokołowie Podlaskim, o której opowiedziała nam jej dyrektorka Zofia Steć.

Najlepsze ujęcie metody „Czas w kręgu” przedstawił dr John Thacker z Uniwersytetu w Exeter, który opisał to tak: „Czas w kręgu” to metoda, która ma na celu przekazanie energii i doświadczeń całej grupy na rzecz poszczegól-

nych dzieci w klasie..., gdzie wszyscy są równi, każdy może zobaczyć i usłyszeć, może nawiązać kontakt wzrokowy, może łatwiej rozmawiać ze sobą, nie ma żadnych barier, takich jak stoły czy biurka i każdy czuje się częścią grupy.

Metoda „Czas w kręgu” to spotkania w kole, które odbywają się regularnie, a ich forma i treść są uporządkowane w taki sposób, aby uczniowie mogli mówić, słuchać, rozmawiać i dzielić się swymi spostrzeżeniami.

Koło jest symbolem jedności i współpracy, co oznacza, że grupa pracuje wspólnie, wspiera się nawzajem oraz ponosi odpowiedzialność za rozwiązywanie problemów. Dlatego też „Czas w kręgu” pomaga dzieciom uchwycić sens wartości samego siebie i innych oraz uczy kształtować pozytywne relacje międzyludzkie. Jest podejściem, które pomaga zwiększyć pewność siebie u dzieci i poczucie własnej wartości.

Metoda ta zapewnia bezpieczne środowisko, w którym uczniowie mogą okazywać swoje uczucia, rozmawiać o problemach oraz wyrażać swoje opinie tak, aby każde z nich miało okazję do wypowiedzenia się i bycia wysłuchanym. Jest to bardzo ważne, ponieważ wymiana poglądów następuje z naturalnym poszanowaniem wszystkich, którzy biorą udział w tej dyskusji.

„Czas w kręgu” kształtuje też umiejętności konwersacyjne; umiejętność słuchania i udzielania odpowiedzi oraz umiejętność cierpliwości i czekania na swoją kolej. Oznacza to, że poprzez mówienie i słuchanie dzieci nabywają zdolność do posługiwania się językiem, która jest im potrzebna do prowadzenia dyskusji oraz radzenia sobie z własnymi emocjami i uczuciami.

Myślimy, że „mówienie” do małych dzieci to rzecz prosta. Oczekujemy, że dziecko zrozumie wszystko to, co mu powiemy. Natomiast ten mały człowiek zanim nas zrozumie, musi najpierw nabyć umiejętności przyswajania tej wiedzy, którą chcemy mu przekazać.

Możemy pomóc dzieciom, dając im szansę na wyrażanie siebie poprzez słowa, co jednocześnie pozwoli nam rozbudzić w nich umiejętność posługiwania się wszystkimi kompetencjami językowymi, które z kolei pomogą im absorbować słowa niezbędne do rozmowy i wyrażania swoich uczuć i emocji.

Metoda „Czas w kręgu” jest idealnym miejscem do pogłębiania umiejętności czytania i pisania, wiedzy i podejścia do wartości osobistych i społecznych, zdrowia i edukacji emocjonalnej oraz wartości narodowych.

Metoda „Czas w kręgu” daje dzieciom możliwość uczestniczenia w dyskusji, pozwalając im na akceptowanie lub nie punktu widzenia innych osób.

Zajęcia powinny być przeprowadzone przez nauczyciela tak, aby każde dziecko było świadome tego, że może być sobą, może swobodnie rozmawiać i wyrażać swoje odczucia oraz że ma prawo powiedzieć to, co chce i że będzie wysłuchane z szacunkiem.

Metoda ta wpływa na kształtowanie wiedzy obywatelskiej poprzez udział dzieci w dyskusjach z całą klasą i przeprowadzanie debat na proste tematy dotyczące spraw bieżących. Dzieci poprzez uczestnictwo w spotkaniach i debatach wyrabiają swoje poglądy za i przeciw oraz uczą się szanować opinie innych, rozpoznawać różne punkty widzenia, rozwiązywać problemy, rozpoznawać swoje uczucia oraz uczą się, jak radzić sobie z nimi w sposób pozytywny. Ważne jest to, aby dzieci zgadzały się i postępowały zgodnie z zasadami, które wcześniej zostały ustalone dla całej grupy czy też klasy oraz aby miały świadomość tego, jak te zasady mogą pomóc wszystkim uczestnikom zajęć.

Należy pamiętać o tym, że metoda „Czas w kręgu” nie jest strategią edukacyjną samą w sobie. Nie tylko jakość pracy czyni tę metodę odpowiednią, ale przede wszystkim sposób komunikowania się z dziećmi. Dlatego powinny zostać ustalone zasady rozpoczęcia i zakończenia zajęć, które spowodują, że „Czas w kręgu” stanie się wydajnym narzędziem pracy z małymi dziećmi.

„Czas w kręgu” powinien:

- być planowany, jak w każdym innym przypadku nauczania,
- mieć określone cele nauczania,
- być częścią programu nauczania,
- być poddany ocenie końcowej (ewaluacji).

Większość książek, które opisują metodę „Czas w kręgu”, jest opracowana z myślą o starszych uczniach szkół podstawowych i nie uwzględnia w wystarczającym stopniu umiejętności społecznych i językowych młodszych uczniów. Książka Margaret Collins jest inna, ponieważ koncentruje się na edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej.

Metoda „Czas w kręgu” powinna być przeprowadzana przez nauczyciela systematycznie – co najmniej raz w tygodniu. Dla młodszych dzieci najlepsza jest krótka sesja 10–15 minut dziennie; natomiast z dziećmi starszymi od 7. roku życia sesja powinna trwać 30–40 minut.

Potrzebna jest duża umiejętność, aby skutecznie wprowadzić do programu nauczania metodę „Czas w kręgu”, szczególnie jeśli te zajęcia mają być prowadzone z małymi dziećmi. We wczesnych etapach wdrażania tej metody potrzebujemy trochę czasu, aby ustalić podstawowe wzorce i starannie przygotować treści nauczania. Jednakże czas ten nie będzie czasem zmarnowanym i zaprezentuje on znacznymi profitami w przyszłych sesjach „Czasu w kręgu” z małymi ludźmi. Dzieci dobrze reagują i z niecierpliwością oczekują na te zajęcia, które są dla nich wesołe, tętniące życiem i dają im możliwość dobrej zabawy.

Szkoła powinna przeprowadzać badanie samooceny przeprowadzanych zajęć, jest ono niezbędne, aby uzyskać wgląd w edukację i postępy w nauce dzieci.

Należy mieć na uwadze, że zajęcia ze słuchania i mówienia dla dzieci odbywające się poprzez organizację „Czasu w kręgu” mogą być bardziej użyteczne w tej formie, niż prace pisemne z użyciem nowych kart pracy lub karty aktywność ewaluacyjnej.

Zakres pracy metodą „Czas w kręgu”

Szkoły mogą opracowywać zajęcia według metody „Czas w kręgu” na swój własny sposób. Poniższy zakres zawiera jedynie wytyczne, które mogą być wykorzystywane w sposób elastyczny.

Zasady

Ważne jest, aby ustalić zasady „Czasu w kręgu” tak, żeby każdy znał warunki i mógł się dostosować do nich. Można ustalić te zasady wspólnie z dziećmi i wyjaśnić im, jaki jest sposób i cel funkcjonowania „Czasu w kręgu”.

Zasady mogą być proste, jak to, że:

- mówi tylko jedna osoba w danym momencie,
- słuchaj i patrz na osobę, która mówi,
- nie dotykaj osoby siedzącej obok ciebie,
- nie mów niczego, co mogłyby zdenerwować innych,
- „nie teraz” lub „pass” mówi osoba, która potrzebuje czasu, aby pomyśleć, zastanowić się – na końcu będzie następna możliwość, aby powiedzieć to, czego dana osoba nie była w stanie wyrazić kiedy przyszła jej kolej w kręgu.

Jakiej wielkości powinno być koło?

Większość publikacji sugeruje większe grupy, ale nie jest to dobre dla małych dzieci, które potrafią już mówić, ale uważne słuchanie stanowi dla nich nie lada wyzwanie. Większe grupy są dopuszczalne u dzieci starszych, aby doskonalić ich umiejętności i doświadczenia. Natomiast dzieci młodsze lepiej czują się w małych grupach. Można nimi łatwiej zarządzać i stwarzają większe szanse na aktywny udział wszystkich dzieci oraz dają im możliwość na wyrażanie własnych opinii. Za małymi grupami przemawia też to, że dzieci młodsze w małych grupach znacznie lepiej współpracują.

Tworzenie koła

Podczas gdy starsze dzieci szybko nauczą się, jak tworzyć swój krąg z krzesel w rozsądny i bezpieczny sposób, młodszym dzieciom łatwiej będzie zrobić koło, stojąc i trzymając się za ręce przed tym, jak usiądą w tym okręgu. Można też użyć wykładziny (kwadratowe lub okrągłe dywaniki). Dla dzieci młodszych ma to zaletę nie tylko komfortu i ciepła, ale wyznacza granicę ich miejsca do siedzenia.

Niektórym nauczycielom odpowiada siedzenie na podłodze. Jeśli jest z tym problem i nauczyciel woli siedzieć na krześle, to powinien zadbać o to, aby było ono bardzo niskie lub ewentualnie powinien usadzić wszystkich uczniów na krzesłach. Nauczyciele powinni upewnić się, czy dane dziecko chce siedzieć koło niego. Prawdopodobnie niektóre dzieci nie zawsze będą chciały siedzieć przy nauczycielu i wybiorą swoje miejsce wtedy, gdy koło zostanie już utworzone. Wszyscy dorośli w klasie powinni dołączyć do koła. Ponieważ moc koła traci na znaczeniu, jeżeli pozostali dorośli są zajęci innymi rzeczami zamiast uczestniczyć w ćwiczeniach „Czasu w kręgu”.

Sygnaty/znaki umowne

Na samym początku pierwszych zajęć należy ustalić zasady komunikacji z dziećmi. Powinniśmy skorzystać z wprowadzenia tzw. „sygnałów o ciszę” na początku „Czasu w kręgu” i po ukończeniu głośnego ćwiczenia. Niektórzy nauczyciele mają już swoje znaki umowne w klasie, z którą pracują na co

dzień. Inni śpiewają lub klaszczą rytmicznie do słów: „Czy jesteście gotowi, jesteście gotowi?”, a dzieci odpowiadają: „Tak jesteśmy gotowi, jesteśmy gotowi”. Można też użyć dzwonka lub gongu jako sygnału, który rozpoczyna naszą informację do dzieci: „Proszę o ciszę” oraz nasze podziękowanie za wysłuchanie polecenia” „Dziękuję”. Metoda demonstracyjna natomiast jest jedną z częściej stosowanych do komunikacji z małymi dziećmi; czyli nauczyciel podnosi rękę do góry na znak uwagi i prosi, aby dzieci powtórzyły to, co on robi w danym momencie.

Można też wybrać jakiś przedmiot, aby przekazywać go wokół okręgu jako namacalny dowód prawa do zabierania głosu. Należy powiedzieć dzieciom, że jest to tak, jak ludzie czynili w dawnych czasach, gdy starszyzna wioski miała swoje spotkania. Wybrany przedmiot powinien być używany tylko do tego celu – pałka, duża muszla lub inny dowolny obiekt zgodny z treścią zajęć „Czasu w kole”.

Regularna struktura „Czasu w kręgu”

Ważne, aby w każdej sesji zajęć zachowana była prawidłowość. Poniżej podane pomysły pozwolą opracować ramy każdej sesji:

- Powitanie – przywitaj się z każdym dzieckiem, które siedzi w kręgu po imieniu.
- Czas nauczyciela – ustal temat sesji, nie zapomnij wspomnieć o urodzinach, specjalnych okazjach bądź osiągnięciach dzieci z kręgu.
- Czas dzieci – zapytaj dzieci, czy jest coś, co chcą powiedzieć. Możesz ograniczyć to do wypowiedzi pięciu różnych dzieci każdego dnia, tak aby skutecznie używać struktury „Czasu w kole”.
- Główny temat sesji.
- Piosenki, gry lub zabawne zakończenia.

Techniki integracji

Ważne jest, aby zajęcia „Czas w kręgu” były ciekawe i pełne energii. Istnieją różne techniki, których można użyć, na przykład:

- zamiana miejsc – dziecko (2) powtarza słowo lub wyrażenie, które już zostało powiedziane przez poprzednie dziecko (1); poproś dziecko (2), aby zamieniło się miejscami z dzieckiem (1), które odpowiadało przed nim.
- Sesja „ręce w górę” – szansa dla dzieci, aby zaproponowały swoje pomysły poprzez podniesienie ręki, czyli nie poprzez cykliczność w kręgu.
- „Wyobraź to sobie” – zamknij oczy i wyobraź coś sobie, a potem to opowiedz.
- Zanotuj – potrzebny notes lub kartka papieru pod ręką, aby zanotować niektóre słowa, myśli i wyrażenia wypowiedziane przez dzieci. Możesz je omówić z dziećmi po zakończeniu ćwiczenia, raczej nie należy przerwać przepływu informacji w określonym czasie. Istnieje możliwość późniejszego wykorzystania tych słów w trakcie obecnej sesji.
- Dzielenie się pomysłami – podziel dzieci na grupy i daj im temat do omówienia. Pozwól grupie na kilkuminutową dyskusję i dzielenie się pomysłami, aby następnie wszyscy usiedli w kręgu ponownie i podzielili się swoimi pomysłami. Większe grupy zdają się być bardziej odpowiednie dla starszych dzieci.
- Opowiedz historię – przeczytaj wybrane opowiadanie uczniom i poproś ich, aby pomyśleli o tym, co usłyszeli. Ewentualnie, podziel ich na grupy i poproś, aby stworzyli historię na dany temat. Następnie usiądźcie razem w kręgu i poproś chętnych z każdej grupy, aby opowiedzieli swoją historię. Każdą historię omówcie wspólnie w kole od razu po jej opowiedzeniu przez dziecko.

- Zmieniająca się twarz – nauczyciel zaczyna od siebie i zadaje pytanie dziecku „Jak wygląda twarz, gdy jesteś zły?”. Następnie dziecko pokazuje, jak wygląda jego twarz i powtarza to samo pytanie do następnego ucznia. Zabawa kończy się na nauczycielu, który pokazuje, jak wygląda jego twarz.
- Dokończ zdanie – nauczyciel zwraca się do dziecka obok z pytaniem, które ono ma dokończyć i przekazać dalej, np. „Czuję się szczęśliwy, kiedy....”. Pamiętajmy, że dziecko może potrzebować więcej czasu na zastanowienie się, wtedy mówi „pass” i zabawę kontynuuje następny uczeń. Na końcu wracamy do dzieci, które potrzebowały więcej czasu na swoją odpowiedź.
- Pytania i odpowiedzi – nauczyciel zadaje pytanie dziecku, które siedzi po jego prawej stronie, np. „Ja jestem pani Nowak, a ty kim jesteś?”. Dziecko odpowiada „Ja jestem Jan”, następnie Jan odwraca się do kolegi/koleżanki z klasy i zadaje mu/jej pytanie: „Ja jestem Jan, a ty kim jesteś?”. Zabawa trwa aż do momentu, gdy pani Nowak usłyszy pytanie od dziecka siedzącego z jej lewej strony. Pytania można zmieniać i wymyślać nowe.

Umiejętności słuchania

Na samym początku wyjaśniamy dzieciom, że gdy ktoś mówi, to zadaniem każdego z nas jest go uważnie słuchać. Dzieci będą musiały nauczyć się umiejętności słuchania – jest to związane z patrzeniem na osoby mówiące, na ich oczy i usta.

Przykłady gier wspomagających umiejętność słuchania:

- powiedz zdanie bez dźwięku i zapytaj dzieci, czy zrozumiąły z ruchu twoich warg, co do nich powiedziałaś/aś;
- użyj mimiki swojej twarzy, aby pokazać dzieciom, jak się czujesz; poproś dzieci, aby opisały to uczucie;
- głuchy telefon.

Należy przypominać dzieciom, aby słuchały swoich rówieśników oraz dorosłych, którzy mówią do nich, jednocześnie nie komentując i nie przerywając do czasu, aż rozmówca zakończy swoją wypowiedź. Dzieci będą potrzebowały pomocy, aby nauczyć się koncentrować i zrozumieć, co to oznacza, że osoby rozmawiają ze sobą. Jedyne pozwolenie na zabranie głosu może być poprzez podniesienie ręki, palca lub inny gest omówiony i zaakceptowany wspólnie z klasą. Powinniśmy wytłumaczyć dzieciom, że możemy odpowiadać dobrze na pytania i rozumieć je tylko wtedy, gdy uważnie słuchamy tego, co się do nas mówi i uważnie patrzymy na rozmówcę. Szczególnie na jego mowę ciała: kiwającą głowę, uśmiech, zmarszczone brwi, czy okazywanie empatii.

Te umiejętności nie są łatwe do osiągnięcia przez małe dzieci, ale „Czas w kręgu” jest idealną okazją dla dzieci do wykształcenia umiejętności skutecznego słuchania.

Współpraca

Metoda „Czas w kręgu” jedynie wtedy będzie działać dobrze, gdy nastąpi współpraca, zaangażowanie oraz odpowiednie zachowanie wszystkich dzieci. Naturalne jest to, że będą też dzieci, którym trudno się skupić, lub które zaczepiają inne dzieci. Poniższe metody podpowiedzą, w jaki sposób poradzić sobie z takim uczniem:

- przerwij sesję i przypomnij grupie o zasadach;
- wytłumacz, że „Czas w kręgu” ma sens tylko wtedy, gdy wszyscy są skoncentrowani i współpracują;
- jeśli dziecko rozprasza innych, poproś je, aby zamieniło się miejscem z innym dzieckiem i wytłumacz mu, dlaczego jest to niezbędne;
- nie jest łatwo wykluczyć dziecko z grupy, ale możemy to zrobić pod warunkiem, że dziecko przejdzie do wykonywania innej czynności w tym samym czasie; upewnij się, że nie będzie to dla niego nagroda;
- jeżeli będziesz zmuszony do użycia ostrzeżenia wobec dziecka, użyj go tylko raz i wykonaj swoje ostrzeżenie.

Organizacja pracy w grupie

Wiele z tych zajęć odbywa się jako praca w małych grupach. Jedną z mocnych stron pracy z „Czasem w kręgu” jest to, że dzieci mogą być umieszczone w kręgu, który nie podąża za zmianami ich przyjaźni czy zmianą w klasowych grupach roboczych. Zamiast powiedzieć „dzielimy się na pięcioosobowe grupy”, gdzie dzieci w sposób naturalny starają się je stworzyć z przyjaciółmi, można zorganizować grupy tak, aby dzieci pracowały z wszystkimi dziećmi w klasie w różnym czasie. Można to zrobić, prosząc dzieci, aby odliczyły od 1 do 10 lub od 1 do 5 kilkakrotnie wokół okręgu, a następnie poprosić wszystkie „jedyńki” i kolejne „numery”, aby pracowały w grupie.

Można skorzystać z gier poniżej:

Wymieszane gry

Przemieszane gry dają szansę wszystkim dzieciom pracować z różnymi dziećmi w klasie.

Przejdź się wewnętrzną stroną okręgu i daj każdemu dziecku etykiety, takie jak:

 pociąg, łódź, samolot – TRANSPORT;

 jabłko, wiśnia, banan, śliwka, truskawka – OWOCE;

 lew, pies, kot, królik – ZWIERZĘTA;

W każdej chwili możemy powiedzieć: „pociągi zmieniają miejsca” lub „lwy zmieniają miejsca”. Jeżeli powiemy: „zwierzęta (lub owoce, lub transport) zmieniają miejsca”, wtedy wszyscy z tej grupy zmieniają miejsca.

Przykładowe scenariusze „Czasu w kręgu” opracowane przez nauczycielki Szkoły Podstawowej w Sokołowie Podlaskim znajdują się na końcu poradnika.

Komunikacja w zespole klasowym

W pracy wychowawcy bardzo ważne są tzw. umiejętności miękkie, czyli umiejętności komunikacyjne. Są one bazą do skutecznego komunikowania się oraz ułatwiają skuteczne porozumiewanie się z uczniami.

Porozumiewanie to proces, w którym jednostka przekazuje i otrzymuje informacje. Mogą nimi być: fakty, myśli, uczucia. Sposób ich przekazywania to mowa (komunikacja werbalna), gesty (komunikacja niewerbalna), symbole obrazkowe, pismo.

Jak zatem są odbierane wysyłane przez nas informacje? Przyjmuje się, że słuchając nas, odbiorca odbiera w:

 55% – mimikę i język ciała (gesty),

 38% – ton głosu,

 7% – słowa.

Wniosek, który z tego płynie, to: w bezpośrednim kontakcie ważniejsze od tego, co mówimy, jest to, jak mówimy. Osoby, z którymi rozmawiamy, zwracają przede wszystkim uwagę na tzw. mowę ciała, czyli gesty, wyraz twarzy, ruch i ton głosu. Mowa ciała dobrze widoczna jest u dzieci – one nie kryją swojego języka ciała. I tak np. kiedy dziecko czuje:

 złość – tupie nogami, wymachuje pięściami;

 lęk – kuli się, chowa, zaciska oczy, ucieka.

Natomiast kiedy kłamie, zakrywa usta rękami, kiedy zaś nas nie słucha – zakrywa uszy. Dorosły reaguje tak samo, ale z powodów kulturowych jego ekspresja jest przyhamowana – pełne gesty są zamienione na mikroruchy.

Ludzie, którzy są odbierani jako wiarygodni, komunikują się w sposób spójny – czyli ich język werbalny i język ciała są dobrze zsynchronizowane. Dzięki temu ich komunikaty werbalne są wzmocnione „prawdziwością” mowy ciała i odebrane jako wiarygodne. Jeśli natomiast treść i mowa ciała nie są spójne, przekazywane komunikaty są odbierane jako niewiarygodne.

Na co zatem warto zwrócić uwagę, myśląc o mowie ciała?

Po pierwsze ważny jest **kontakt wzrokowy**. Aby rozmowa została odebrana przez obie strony jako satysfakcjonująca, rozmówcy powinni patrzeć na siebie przez około 60% czasu całego kontaktu. Jeśli kontakt wzrokowy trwa nie więcej niż 15% ogółu rozmowy, oznacza to, że nie interesuje nas temat. Natomiast jeśli rozmówcy patrzą na siebie przez około 90%, znaczy to, że są zainteresowani raczej sobą niż tematem.

Po drugie ważna jest odległość, która dzieli rozmówców, czyli tzw. **strefa dystansu**. I tak:

- strefa publiczna – to odległość powyżej 3,6 m;
- strefa społeczna – to odległość od 1,2 m do 3,6 m;
- strefa osobista – to odległość od 46 cm do 1,2 m;
- strefa intymna – to odległość od 15–46 cm.

Płynie z tego wniosek, że rozmawiając z uczniami w klasie, warto stać lub siedzieć od nich w takiej odległości, aby znaleźć się w tzw. strefie społecznej. Jeśli rozmawiamy z kimś indywidualnie, bezpiecznie jest zachować odległość dolnej granicy społecznej, czyli ok. 1,2 m.

Kolejną ważną sprawą jest pamiętanie o tzw. „**architekturze kontaktu**”. Warto wziąć pod uwagę przeszkody, jakie znajdują się między rozmówcami. Warto eliminować tzw. bariery kontaktu, czyli rozmawiając z uczniami, wyjść z za biurka, wyrównać pozycję itd.

Bardzo ważne w procesie komunikacji jest aktywne słuchanie. Wymaga ono:

koncentracji uwagi,

kontaktu wzrokowego,

używania zachęcających zwrotów podtrzymujących rozmowę oraz wybranych technik komunikacyjnych, np.:

- *mhm, tak naprawdę? niemożliwe;*
- *parafrazowania, np. jeśli dobrze cię zrozumiałem... ;*
- *zadawania pytań np. a co było dalej... .*

Aktywne słuchanie tak naprawdę nie wymaga wysiłku poza zdławieniem własnej ochoty na mówienie. Wymaga jedynie podążania za słowami mówiącego i podejmowaniu prób znalezienia właściwej dla mówiącego interpretacji znaczeń. Patrząc na dwie osoby rozmawiające ze sobą, możemy zorientować się, czy dobrze im się rozmawia. Możemy to poznać po tzw. słuchaniu lustrzanym. Jest to słuchanie, podczas którego odzwierciedlane zostają ruchy i postawa ciała, mimika rozmówcy.

Ważne jest także, aby unikać barier komunikacyjnych, które utrudniają lub wręcz uniemożliwiają komunikację. Należą do nich: brak kontaktu wzrokowego, zbyt duży dystans fizyczny, „supeł ciała”, blokady fizyczne, niezgodność języka werbalnego z mową ciała, monotonia wypowiedzi i niedostosowanie (ktoś mówi do mnie szybko – ja odpowiadam mu wolno/lub odwrotnie), niedostosowanie językowe, krytykowanie, obrażanie, orzekanie, chwalenie połączone z oceną, rozkazywanie, moralizowanie, nadmierne/niewłaściwe wypytanie, doradzanie, zmienianie tematu.

Komunikując się z uczniami, warto pamiętać o tzw. komunikowaniu się w języku „ja”. Najkrócej można przedstawić go w trzech krokach:

 Krok pierwszy: Opisz fakt. „Widziałam...”, „Słyszałam...”, „Zaobserwowałam...”

 Krok drugi: Określ swój stosunek do tego faktu, swoje emocje. „Odczuwam złość”, „Jest mi przykro”, „Denerwuje mnie to”.

 Krok trzeci: Określ oczekiwania. „Nie chcę, żeby to się powtórzyło”.

Stosowanie tego rodzaju komunikatów pozwala uniknąć oskarżania i eskalacji konfliktów. Przechodzimy od oceniania i zrzucania winy na drugą osobę do wyrażania swoich emocji i brania za nie odpowiedzialności. I tak zamiast mówić „Jesteś nieznośny”, możesz powiedzieć „Kilka razy na lekcji zaczepiałeś Agnieszkę”. Czyż nie brzmi to lepiej?

Jesteśmy przekonani, że umiejętności komunikacyjne są ważne w pracy wychowawcy i warto je warto doskonalić. Zainteresowanych pogłębieniem tematu odsyłamy do naszego szkolenia: ABC wychowawcy klasy – komunikacja z uczniami. Informacje o nim można znaleźć na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/abc-wychowawcy-komunikacja-z-uczniemi>

Krokpiąty:Pracazzespołemklasowymwoparciuowartości

Pracując z zespołem klasowym, można prowadzić lekcje wychowawcze, które – co prawda są ciekawe i angażujące uczniów – ale nie stanowią spójnej całości. Nam bliższe jest podejście, w którym godziny do dyspozycji wychowawcy są zaplanowane i składają się w jedną spójną całość. Patrząc na to od strony organizacyjnej – treści realizowane na godzinach do dyspozycji wychowawcy klasy powinny wynikać z zapisów szkolnego Programu wychowawczo-profilaktycznego. Powinny także zostać zapisane w Planie wychowawcy klasy. Niezbędnym elementem budowania programu wychowawczo-profilaktycznego jest, poza coroczną diagnozą czynników ryzyka i czynników chroniących, diagnoza wartości społeczności szkolnej. Daje nam to niejako punkt wyjścia do rozmowy z uczniami o ich systemie wartości, na bazie którego może powstać spis wartości prezentowanych przez społeczność klasową.

Więcej informacji na temat budowania skutecznego Programu wychowawczo-profilaktycznego można uzyskać, zamawiając szkolenie „Jak zbudować program wychowawczo-profilaktyczny”. Informacje o szkoleniu znajdziecie na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/jak-zbudowac-program-wychowawczo-profilaktyczny>

Dlaczego warto pracę wychowawczą oprzeć na pracy nad wartościami? Pewnie jest wiele odpowiedzi na to postawione przez nas pytanie. Ograniczymy się do dwóch.

Po pierwsze społeczeństwo, w którym żyjemy, potrzebuje ludzi, którzy potrafią budować relacje, tworzyć stabilne rodziny, dostrzegać perspektywę innych, współdziałać i rozwiązywać problemy.

Pracodawcy potrzebują dobrych pracowników. Jednak, jak pokazują badania, wiedza i IQ, na których głównie skupiamy się, kształcąc uczniów w szkołach, wcale nie są najważniejsze. Badania, przeprowadzone w ponad stu firmach z różnych krajów przez Daniela Golemana⁷, autora „Inteligencji emocjonalnej”,

---

⁷ Daniel Goleman, *Inteligencja emocjonalna*, 2016.

pokazują, że iloraz inteligencji i zasób wiedzy, stanowią zaledwie 1/3 kwalifikacji wymaganych przez pracodawców. Zdecydowana większość to kompetencje emocjonalne i społeczne. Podobne dane wynikają z raportu z badania „Oczekiwania przedsiębiorców wobec uczelni wyższych” przeprowadzonego wśród polskich firm w marcu 2010 r. przez Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym⁸. Odnajdujemy w nim listę najbardziej poszukiwanych umiejętności i postaw. Są nimi: uczciwość i etyka osobista, lojalność wobec firmy, wykazywanie inicjatywy, odpowiedzialność, szacunek dla innych, skuteczne komunikowanie się i praca zespołowa, umiejętność organizowania pracy, uczenia się i budowania własnej ścieżki kariery. Raport podkreśla również, że wymienione wyżej umiejętności są w małym stopniu (lub wcale) kształtowane przez instytucje oświatowe.

Jaki z tego wypływa dla nas wniosek?

Wartości moralne – jako część wartości społecznych – w szkole są niezbędne. Potrzebujemy wartości w naszej rzeczywistości szkolnej. Potrzebujemy ich, aby przygotować uczniów do samodzielnego życia, ukształtować przyszłych członków społeczeństwa obywatelskiego, w tym przyszłych pracowników, oraz po prostu wychować dobrych, przyzwoitych ludzi. Dlaczego jeszcze warto pracować wychowawczą oprzeć na pracy nad wartościami? Dlatego, że wymaga tego od nas prawo oświatowe.

We wstępie do Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych jest napisane:

„Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu:

1. wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);

---

⁸ <http://docplayer.pl/57974912-Raport-z-badan-oczekiwania-przedsiębiorcow-wobec-uczelni-wyższych-instytut-badan-nad-demokracja-i-przedsiębiorstwem-prywatnym-warszawa-marzec-2010.html>

2. wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
3. formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
4. rozwijanie kompetencji, takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
5. rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
6. ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
7. rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
8. wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
9. wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
10. wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
11. kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
12. zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
13. ukierunkowanie ucznia ku wartościom.”

Wydaje się zatem, że już jakiś czas temu trochę zapomnieliśmy, że rolą szkoły jest kształtowanie charakterów uczniów. W szkole zajęliśmy się „wlewaniem” uczniom do głów coraz większej ilości informacji i wiedzy, nie zważając na to, że ich nie przyjmują. Zapomnieliśmy o prostej prawdzie: **nie można nikogo niczego nauczyć na siłę**, bez udziału osoby zainteresowanej. To **wewnętrzna motywacja i postawa** decydują bowiem o tym, czy dana osoba chce się uczyć, czy nie. Akcent na to kładzie między innymi Marzena Żylińska⁹. **Motorem naszych postaw są zatem wartości**. To one decydują o tym, jakiego dokonamy wyboru:

czy oddamy się głównie przyjemnościom, czy zadamy o własny rozwój;

czy przejmemy odpowiedzialność za swoje życie, czy pozwolimy na to, aby inni za nas decydowali;

czy z wytrwałością będziemy dążyć do celu, czy poddamy się przy pierwszej drobnej przeszkodzie.

Wartości bowiem pobudzają motywację uczniów do nauki, do poszukiwania informacji, nowej wiedzy i umiejętności, do osiągnięcia coraz lepszych wyników.

Poniżej przedstawiamy wartościowe, naszym zdaniem, praktyki nauczycieli i szkół, którzy pracują w oparciu o wartości.

1. W Szkole Podstawowej nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi im. UNICEF realizowano program „Nauczanie dzieci wartości” (opis zaczerpnięto ze strony internetowej szkoły)¹⁰.

---

⁹ <https://www.macmillan.pl/component/sssmalltalks/video/3-jak-uczy-sie-mozg-i-co-z-tego-wynika>

¹⁰ <https://zsp1malbork.pl/wartosci-zycia/>

Programem zostały objęte klasy I–VI. Celami programu były m.in.:

- kształtowanie w dziecku systemu i hierarchii wartości,
- rozwijanie w dziecku wewnętrznej niezależności i indywidualności,
- wprowadzanie dziecka w świat pojęć abstrakcyjnych oraz dokonywania wyboru i rozumienia pojęć dobra i zła, uwrażliwianie na piękno i dobro,
- odróżnianie tego, co rozwija i umacnia, od tego, co szkodzi i niszczy rozwój człowieka i więzi z innymi ludźmi.

Program skupiał się na wprowadzaniu do systemu wartości moralnych uczniów cech istotnych dla ich postawy wobec siebie i innych. Wartości zostały podzielone na dwie kategorie:

- **WARTOŚCI BYCIA** (bycie człowiekiem uosabiającym daną cechę): uczciwość, odwaga, odpowiedzialność, prawdomówność, tolerancja,
- **WARTOŚCI DAWANIA** (nasze zachowania wobec innych ludzi): szacunek, miłość, przyjaźń, altruizm, sprawiedliwość.

W każdym miesiącu nauczyciele skupiali się na jednej wartości. Ustalony został następujący rozkład omawianych wartości w kolejnych miesiącach:

1. UCZCIWOŚĆ – wrzesień.
2. PRAWDOMÓWNOŚĆ – październik.
3. TOLERANCJA – listopad.
4. ALTRUIZM – grudzień.
5. PRZYJAŹŃ – styczeń.
6. MIŁOŚĆ – luty.
7. ODWAGA – marzec.
8. ODPOWIEDZIALNOŚĆ – kwiecień.
9. SZACUNEK – maj.
10. SPRAWIEDLIWOŚĆ – czerwiec.

Skupiając się nad każdą z wartości, nauczyciele ustalali, w jaki sposób będą ją przybliżać uczniom. Dla każdej z grup wiekowych zaplanowali odmienne formy pracy indywidualnej lub zbiorowej, w grupach lub zespołach, klasie lub domu.

Słowo komentarza:

Pracując w taki sposób, warto sobie dobrze przemyśleć i zaplanować szkolne działania, za pomocą których pracuje się nad konkretną wartością. Warto również, jeśli to możliwe, zaplanować działania na dwóch poziomach: uczeń jako odbiorca i jako dawca danej wartości. Jesteśmy przekonani o tym, że dobrze jest w planowanie włączyć uczniów – czy to w zespołach klasowych, czy działających w radzie samorządu szkolnego.

2. W szkole, w której pracujemy, czyli Szkole Podstawowej nr 2 w Będzinie, co roku diagnozujemy wartości ważne dla uczniów. Przygotowaliśmy scenariusz, który wychowawcy i my realizujemy w klasach. Jest on załączony do poradnika.
3. Kolejnym przykładem pracy z uczniami w oparciu o wartości jest Trening Wnioskowania Moralnego, stanowiący element ART, czyli treningu Zastępowania Agresji, który wspólnie prowadzimy z tzw. trudnymi uczniami. Polega on, jak pisze Jacek Morawski,¹¹ na uczeniu uczniów procedur podejmowania decyzji, zwiększających prawdopodobieństwo decyzji zaspakajających poczucie przyzwoitości, sprawiedliwości i uwzględnianie potrzeb i praw innych osób. Trening wnioskowania moralnego poprzedzony jest ćwiczeniami, których celem jest odkrycie wartości uczniów, poprzez wywołanie dysonansu poznawczego i dyskusję o problemach moralnych. Przedmiotem dyskusji są dylematy moralne, a uczniowie poszukują rozwiązań i argumentów uzasadniających ich wybór. Uczą się także podejmowania decyzji moralnych poprzez próbę odpowiedzi

---

¹¹ *Trening Zastępowania Agresji ART*. Materiały szkoleniowe pod red. J. Morawskiego.

na pytanie, jaka wartość stoi u podstawy każdego ludzkiego działania. Osoby zainteresowane tą metodą mogą pogłębić swoją wiedzę na ten temat, kupując książkę¹² lub zapisując się na podstawowy kurs nadający uprawnienia certyfikowanego trenera ART.

4. Bardzo ciekawym przykładem oparcia wychowywania i nauczania na wartościach jest podejście „Responsive Classroom”. Jest ono wykorzystywane przez Agnieszkę Handzel – nauczycielkę języka polskiego pracującą w Szkole Podstawowej w Kobielniku. Wydaje się godne polecenia, ponieważ nie jest akcyjnym działaniem, ale długofalową formą pracy z uczniami opartą o spójne podwaliny.

Agnieszka napisała: „Nauczyciel stający u progu swej zawodowej ścieżki poszukuje sposobów, metod, trików, by trafić do uczniów z tym, co ma im do przekazania. Pierwsze wychowawstwo jest swoistym testem sprawdzającym kompetencje społeczne, wytrzymałość i pomysłowość pedagoga. Kluczem do skutecznego kontaktu wychowawczego z młodzieżą w każdym wieku jest z pewnością dobrze przemyślana i utrwalona hierarchia wartości, wewnętrzny system postrzegania otaczającego nas świata i poczucie wartości tego, co reprezentujemy swoim podejściem do świata. Dla mnie słowem-kluczem w kwestii wartości stała się EMPATIA. Rozumiana raczej w kontekście nauk społecznych niż psychologii – jako zdolność do rozumienia, nazywania emocji drugiego człowieka, dostrzegania ich oraz odpowiedniego reagowania. Poszukiwanie drogi wychowawczej, która podkreśliłaby rolę empatii w życiu człowieka doprowadziło mnie do amerykańskiego podejścia Responsive Classroom, które zakłada, że sukces edukacyjny i życiowy uczniowie mogą osiągnąć wówczas, gdy równą uwagę przyłożymy do wzmacniania ich kompetencji społecznych co akademickich”.

---

¹² ART. *Program Zastępowania Agresji*. Arnold P. Goldstein, Barry Glick, John C. Gibbs: ART. Wydanie poprawione. Instytut „Amity”, 2004–2018. Wznowienie wydania klasycznego podręcznika Treningu Zastępowania Agresji autorstwa A.P. Goldsteina.

Twórcy Responsive Classroom założyli, że każdy człowiek ma naturalną potrzebę bycia dostrzeganym i docenianym, której zaspokojenie daje siłę, by w dobrej i twórczej atmosferze zdobywać nowe umiejętności. Bazując na wiedzy o rozwoju uczniów, współpracy między dorosłymi i kompleksowym podejściu do budowania relacji między uczniami i między dziećmi a dorosłymi, stworzono koncepcję wychowawczo-dydaktyczną obejmującą swoim działaniem strukturę organizacyjną szkoły, metodykę nauczania poszczególnych dziedzin, a przede wszystkim oddziaływanie wychowawcze w relacjach uczeń-nauczyciel i uczeń-uczeń. Do pracy z uczniami SP w Kobielniku Agnieszka Hanzel zaadaptowała kilka elementów podejścia Responsive Classroom, część z tych metod wykorzystuje ona z sukcesem na lekcjach języka polskiego we wszystkich klasach.

Podejście to wydaje się nam nowatorskie, wartościowe i możliwe do zastosowania w realiach szkolnych, dlatego poprosiliśmy Agnieszkę o to, aby przybliżyła nam praktyczne aspekty pracy zgodnej z metodyką Responsive Classroom. Opis metod zaczerpnęliśmy z materiałów otrzymanych od Agnieszki Handzel.

Narzędziownik Responsive Classroom w warunkach polskiej szkoły

USTALIĆ ZASADY

W Responsive Schools bardzo istotnym aspektem jest budowanie pozytywnego podejścia do uczenia się, do społeczności i miejsca. Poczucie bezpieczeństwa i swoboda poruszania się są gwarantami skuteczności działań dydaktycznych. Jak to osiągnąć? Poświęcić pierwsze tygodnie roku szkolnego na wypracowanie zasad, reguł i rutyny, która pozwoli uczniom czuć się bezpiecznie. Za pomocą treningu opracowuje się schematy i procedury zachowań uczniów we wszystkich szkolnych sytuacjach (dotyczy to zwłaszcza uczniów młodszych). Kilkadziesiąt powtórzeń pozwala nauczyć się, jak to wszystko zrobić spokojnie i bezpiecznie, co pozwala uniknąć każdorazowego chaosu.

Na początku roku w klasach pojawiają się zbiory zasad, reguł zachowania panujących w danej klasie. Jak skłonić uczniów do tego, by ich przestrzegali? Pomoże wspólne opracowanie zasad w odpowiednim kontekście.

Potrzebne: duże arkusze papieru, mazaki, miejsce do pracy w kręgu (najlepiej na podłodze).

Zaczynamy od CELÓW. W rozmowie z uczniami podkreślamy rolę planowania w procesie rozwoju, konieczność stawiania sobie celów i realizowania ich.

Uczniowie formułują swoje cele edukacyjne na najbliższy rok szkolny. Pojawia się zapewne odpowiedzi zbliżone do: *Nauczyć się jak najwięcej, Mieć dobre oceny, Odrabiać zadania domowe, Pracować systematycznie itp.*

Kolejnym etapem jest określenie czynników (do każdego celu), które są potrzebne do ich realizacji. Np. Dla *Nauczyć się jak najwięcej* mogą to być: odpowiednie warunki, systematyczność, motywacja, współpraca z nauczycielem, nauka w domu itp. Nauczyciel powinien tak pokierować rozmową, by czynniki poruszały także kwestie związane ze szkolną klasą.

Po opracowaniu tych „sposobów realizacji celu” padają pytania: *Co w takim razie powinniśmy robić w klasie, by jak najlepiej wspierać siebie i siebie nawzajem w dążeniu do celu? Czego (jakich zachowań) unikać?* W odpowiedzi na te pytania uczniowie sformułują gotowy zestaw zasad, które można spisać w formie kontraktu, klasowego regulaminu i opatrzyć podpisami. Uzasadnionych w ten sposób reguł łatwiej przestrzegać. Nauczyciel, korygując niepożądane zachowanie, może (i powinien) się do nich odwoływać, nawiązując do poczucia odpowiedzialności ucznia za jego własny rozwój.

BUDOWAĆ ODPOWIEDZIALNĄ SPOŁECZNOŚĆ NASTAWIONĄ NA NOWE UMIEJĘTNOŚCI – MORNING MEETING

Stałym elementem w Responsive Schools są spotkania w kręgu, których celem jest tworzenie relacji, budowanie poczucia wspólnoty i pozytywnego nastawienia do nauki. Spotkania poranne służą rozgrzewce przed dniem pracy, popołudniowe – sprzyjają refleksji i podsumowaniom. Stały rytm dnia pozwala uczniom czuć się bezpiecznie, odnaleźć „kotwice” w natłoku nowych bodźców. Elementy struktury spotkania porannego mają precyzyjnie określone cele wychowawcze i naukowe. Uczniowie po przyjeździe do szkoły pierwszą godzinę spędzają z wychowawcą – w młodszych klasach cały dzień, w starszych później

uczestniczą w lekcjach innych nauczycieli. *Morning meeting* organizowane są codziennie lub kilka razy w tygodniu – zależnie od warunków w danej szkole. Spotkania w SP w Kobielniku odbywały się na 1 lub 2 lekcji.

Mając do dyspozycji 45-minutowe jednostki lekcyjne, Agnieszka musiała skrócić spotkania (oryginalne trwają 25–40 minut) lub zrezygnować z niektórych elementów. Przeszkodą w polskiej szkole może być też przestrzeń. Spotkania odbywają się w kręgu, w specjalnie wyznaczonej przestrzeni (duże sale, dywan). W klasie Agnieszki był to kawałek parkietu z tyłu sali, potem miejsce na podłodze na środku. Ósmoklasiści uważają się już za zbyt poważnych, by siedzieć na podłodze, więc krąg można ustawić z krzesel.

GREETING – przywitanie. W formie zabawy ruchowej lub związanej z danym przedmiotem (słówka, liczenie, alfabet, odpowiednie wyrazy użyte w powitaniu, komplementy) uczniowie witają się z nauczycielem i sobą nawzajem. Uścisk dłoni, spojrzenie w oczy i słowa powitania każdy kieruje do każdego (chyba że zabawa wybrana przez nauczyciela wymaga innego systemu). Czynnikiem integrującym grupę jest tu oczywisty. Dodatkowo takie powitanie jest okazją do dostrzeżenia każdego obecnego w klasie ucznia. Przykłady aktywności podczas przywitania:

 Uczniowie witają się w minutę z jak największą ilością kolegów i koleżanek w klasie – uścisk dłoni, zwrot bezpośredni, używamy imion.

 Uczniowie, witając się ze wszystkimi kolegami, każdemu mówią coś miłego, odpowiednio reagują na usłyszane komplementy.

 Wszyscy siedzą w kręgu, nauczyciel podaje kategorie: np. witają się osoby, które mają młodsze rodzeństwo; osoby, które lubią jabłka itp. Wymienieni uczniowie witają się w środku kręgu.

 Witamy się w kolejności alfabetycznej – przywitaj się z 5 osobami, ułóż kolejność imion zgodnie z alfabetem.

Forma zależy od nauczyciela, można też poprosić uczniów o przygotowanie propozycji powitań.

SHARING – „dzielenie się”, sterowana, ustrukturyzowana rozmowa, podczas której uczniowie mają szansę doskonalić się w sztuce konwersacji, zadawania pytań, aktywnego, empatycznego słuchania oraz poznać się nawzajem. Nauczyciel podaje (czasem z wyprzedzeniem) temat do rozmowy i wybiera strukturę: 1. Wszyscy po kolei wypowiadają się krótko na dany temat. 2. Jedna/dwie osoby przygotowują dłuższą wypowiedź na dany temat, pozostali zadają dodatkowe pytania, komentarze. 3. Każdy z uczniów rozmawia na dany temat z sąsiadem/ w trójce/ w grupie. Dzieli się na forum refleksjami po rozmowie.

Przed przystąpieniem do takiej rozmowy powinno się znaleźć czas na wspólne opracowanie np. zasad aktywnego słuchania, zasad empatycznego reagowania na smutne informacje, zasad kulturalnego zadawania pytań o szczegóły, zasad empatycznego komentowania (niekierującego uwagi na słuchacza) i wielu innych zachowań, które uczniowie mogą ćwiczyć podczas rozmów. Tematy dzielenia się mogą być związane z życiem codziennym, rodzinnym uczniów, z ich preferencjami, wspomnieniami, planami na przyszłość itp. Mogą także dotyczyć literatury, bohaterów lektur, zjawisk przyrodniczych... W zależności od potrzeb i oczekiwań klasy można proponować tematy dopasowane do wieku i wrażliwości uczniów. Ważne, by były one dobrze sformułowane – precyzyjne, łatwe do zrozumienia i osiągalne dla uczniów. Warto chociaż dzień wcześniej poprosić o przemyślenie danego zagadnienia, by potem uniknąć krępującego milczenia. Można też wykorzystać przyniesione przez uczniów przedmioty, książki, zabawki, pamiątki, którymi chcą się pochwalić.

Przykładowe tematy, które Agnieszka poruszała z uczniami:

- Mój wymarzony zawód (do dłuższej wypowiedzi)
- Gdybym był bohaterem ulubionej książki, przeżyłbym...
- W minionym tygodniu nauczyłem się...
- Gdybym się zgubił w mieście...
- Moje zwierzątko/ hobby/ rodzeństwo/ wakacje/ ferie/ weekend itp.

Istotne jest dbanie o to, by pojawiające się komentarze były pełne szacunku, nie oceniały osoby mówiącej, tylko skupiały się na treści jej wypowiedzi. Należy bezwzględnie reagować na wulgaryzmy czy elementy mowy nienawiści. To świetna okazja, by poruszyć z uczniami te zagadnienia. W starszych klasach bardzo przydatną pomocą są karty DIXIT – gra wydana oryginalnie przez firmę Rebel. Mogą służyć za inspirację do rozmów, być bazą do skojarzeń i pomysłów na historie, opowiadania, opisu.

GROUP ACTIVITY – zadanie, którego podstawowym celem jest stworzenie pozytywnego nastawienia do pracy na lekcji później w ciągu dnia. Powinno łączyć integrację, zabawę z treściami przedmiotowymi. W Szkole Podstawowej w Kobelniku są to przede wszystkim zadania związane z aktualnie omawianymi tematami z języka polskiego.

Piłka słowna/zdaniowa – na lekkiej piłce wypisuje się słowa o różnym poziomie trudności. Uczniowie rzucają do siebie piłką, wyjaśniają znaczenie słowa, które leży najbliżej wskazującego palca, używają słowa w zdaniu.

Nić porozumienia – tworzymy opowiadanie, podając do siebie motek włóczki – każda osoba dodaje po jednym zdaniu. Potem włóczkę zwijamy, „wracając” – uczniowie muszą w odpowiednim momencie zmierzać do zakończenia opowiadania.

Karty Dixit – gra z kartami – podajemy kartę w kręgu, wymyślając na jej podstawie np. metafory, epitety, poszczególne części mowy, zdania określonego rodzaju itp. Osoba, która w określonym czasie nie poda rozwiązania, zatrzymuje kartę.

Kaboom – patyczkowa gra utrwalająca materiał. Na patyczkach wypisane są zagadnienia związane z danym tematem i kilka czerwonych „KABOOM”. Uczeń odpowiada na pytanie, zatrzymuje patyczek. Trafiając na KABOOM, musi oddać wszystkie zdobyte patyczki.

W tym miejscu dobrze sprawdzają się wszystkie zabawy harcerskie, ruchowe – powiązane z przedmiotem lub tylko integracyjne, aktywizujące.

MORNING MESSAGE – wiadomość do uczniów napisana przez nauczyciela, związana z tematem pracy na późniejszych lekcjach, angażująca ich w przemyślenie jakiegoś problemu, zagadnienia do rozmowy, wprowadzająca elementy sondażu, czy aktywności akademickiej, np. poprawienie błędów, wpisanie jakiegoś faktu czy opinii. Znajduje się na flipcharcie lub wyznaczonej tablicy. Uczniowie, wchodząc reagują na nią, mają chwilę, by przygotować się do zajęć. Ten element najczęściej pomijam – w systemie 45-minutowych lekcji trudno znaleźć czas, by uczniowie przeczytali i odpowiednio wykorzystali wiadomość.

JĘZYK NAUCZYCIELA – zgodnie z wiedzą o roli języka w kształtowaniu naszego obrazu świata w podejściu Responsive Classroom nauczyciel korzysta z języka świadomie, rozumiejąc jego przydatność i rolę w budowaniu poczucia własnej wartości i motywacji uczniów.

Język przewidywania – pokazywanie uczniom możliwości, jakie w nich drzemią i uniknięcia infantylizowania. „Matematycy na co dzień korzystają z tej umiejętności, pokażcie, co Wy potraficie!”, „Pisarze w taki sposób poszukują inspiracji, o czym Wy napiszecie?”, „Dzień dobry, naukowcy, dzisiaj będziemy się zajmować...”.

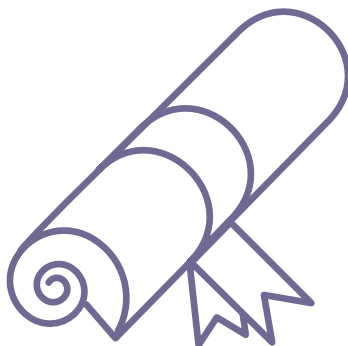

Język wspierający – zwraca uwagę na mocne strony i atuty uczniów, wzmacnia pozytywne zachowania: „Widzę, że dzisiaj wiele osób zgłosiło chęć wypowiedzi w ciszy zgodnie z umową”, „W Twojej wypowiedzi były dwa orzeczenia zgodnie z poleceniem”, „Opracowałeś dobre rozwiązanie problemu samodzielnie”.

Język przypominający: pomaga pamiętać stawiane wymagania: „Po korytarzu poruszamy się ostrożnie, powoli! Pamiętajcie, by poruszać się prawą stroną”, „Kto przypomni, jakie są zasady aktywnego słuchania?”, „Co powinniśmy zrobić, zanim przystąpimy do rozwiązywania tego zadania?”, „Jak reagujemy, gdy ktoś mówi coś miłego?”, „Jak reagujemy, gdy ktoś się z nami wita?”.

- Język przekierowujący – stanowcze, jasne wskazówki korygujące niewłaściwe zachowanie: Kluczem w jego stosowaniu są: bezpośredniość i stanowczość tonu, zwięzłość wydawanego polecenia. „Odłóż nożyczki, usiądź i przeczytaj polecenie z karty pracy”.
- Pytania otwarte – ich stosowanie we wszystkich rozmowach z uczniami zmusza młodych ludzi do myślenia i poszukiwania odpowiedzi.
- Milczenie – operujmy ciszą! Kiedy nauczyciel milczy, mogą mówić jego uczniowie.
- Nazywanie emocji i rozpoznawanie potrzeb: zgodnie z założeniami koncepcji Porozumienia bez przemocy wszystkie nasze emocje są wyrazem wewnętrznych potrzeb, których zaspokojenie daje harmonię. Empatia dla siebie, rozpoznanie przyczyn swojej i uczniowskiej złości, frustracji itp. oraz wyrażenie leżących za nimi potrzeb pomagają osiągnąć skuteczną komunikację bez konfliktów.

Przykłady zadań do wykorzystania podczas spotkań, teoretyczne podstawy, badania potwierdzające skuteczność podejścia Responsive Classroom i wiele innych informacji można znaleźć na stronie: <https://www.responsiveclassroom.org/> i kanale YouTube.

Część informacji w języku polskim znajduje się w artykule autorstwa Agnieszki Handzel: *Dostrzec jednostkę w grupie. Podejście Responsive Classroom wobec indywidualizacji nauczania*, [w:] A. Janus-Sitarz (red.): *Każdy uczeń jest ważny Indywidualizacja na lekcji języka polskiego*, wyd. UNIVERSITAS, Kraków 2017.

Ciekawym, naszym zdaniem, pomysłem całościowej i spójnej pracy z zespołem klasowym w oparciu o wartości jest „Spójrz inaczej. Program zajęć profilaktyczno-wychowawczych”¹³.

Krokszósty, czyli konflikty w zespole klasowym i jak sobie z nimi radzić?

Naturalną kolejną rzeczą jest to, że prędzej czy później w zespole klasowym pojawią się konflikty. Wynika to, jak już wiecie z dynamiki rozwoju grupy klasowej, a czasem z indywidualnych sytuacji poszczególnych członków tej grupy.

Co zatem robić, gdy pojawi się konflikt? Odpowiedzią, która ciśnie się na usta, jest: rozwiązać go. Jak zatem to zrobić, aby nie popsuć dobrej atmosfery w grupie?

W latach 70. XX wieku amerykański pisarz, psycholog kliniczny Thomas Gordon stworzył program „Wychowanie bez porażek”¹⁴. Przedstawia w nim sposoby rozwiązywania konfliktów i problemów. Metodę bez porażek mogą stosować wychowawcy w sytuacjach konfliktu między uczniami. Jej główną zaletą jest to, że pomagają zachować twarz obu stronom konfliktu.

Celem metody wychowania bez porażek jest wspólne wypracowanie takiego rozwiązania konfliktu, w którym mamy do czynienia z dwoma zwycięzcami – nie ma tutaj przegranych, obie strony powinny z rozwiązania odnieść korzyści. Warunkiem jej powodzenia jest dobra komunikacja międzyosobowa, aktywne słuchanie oraz komunikowanie o własnych potrzebach i przeżyciach.

---

¹³ A. Kołodziejczyk. E. Czerniewska-Koruba, T. Kołodziejczyk: *Spójrz inaczej. Program zajęć wychowawczo-profilaktycznych dla klas 4–6 szkół podstawowych*, Starachowice 2008 r.
A. Kołodziejczyk. E. Czerniewska-Koruba, T. Kołodziejczyk: *Spójrz inaczej. Program zajęć wychowawczo-profilaktycznych dla klas 1–3 szkół podstawowych*, Starachowice 2008 r.

¹⁴ T. Gordon, *Wychowanie bez porażek w szkole*, Warszawa 1995.

Według T. Gordona ważnym elementem optymalnego kontaktu jest okazywanie akceptacji drugiemu człowiekowi. Akceptacja pozytywnie wpływa na kształtowanie się poczucia własnej wartości, umożliwia stawanie się niezależnym, coraz lepszym oraz pozwala na rozwijanie się, przeprowadzanie konstruktywnych zmian, uczenie się rozwiązywać swoje problemy.

Podstawą metody bez porażek jest pokazanie dzieciom, jak wchodzić w relacje z innymi osobami, uznając swoje i innych potrzeby jako ważne. Aby tak się stało, problemy i konflikty między ludźmi muszą być rozwiązywane w taki sposób, by nie doszło do rozluźnienia więzi uczuciowych, lecz do ich zacieśnienia.

Konstruktywna rozmowa o konflikcie metodą Thomasa Gordona

„Metoda rozwiązywania konfliktów bez porażek” lub „uczniowsko-nauczycielska konferencja” polega na tym, że nauczyciel stara się znaleźć rozwiązanie, prowadząc rozmowę według określonego schematu.

Etapy rozmowy:

Etap I: Zdefiniowanie problemu (konfliktu)

W tej fazie kluczową rolę odgrywa komunikat „ja” i aktywne słuchanie. Należy zbadać, co osoby uważają za problem.

Etap II: Zebranie propozycji rozwiązań

Ten etap to zbieranie propozycji rozwiązań zgłaszanych przez wszystkich uczestników konfliktu. Kluczem do tego etapu jest względnie duża liczba możliwych rozwiązań. Można proponować:

„Co moglibyśmy z tym zrobić?”,

„Rozważmy możliwe rozwiązania”,

„Zastanówmy się wspólnie”.

Warto wydobyć od uczniów różne rozwiązania, a swoje propozycje dodać później. Najważniejsze to nie oceniać żadnego z zaproponowanych rozwiązań, nie wyrokować, nie wyrażać lekceważenia, próbować nie wyrażać uwag i nie zgłaszać, że któraś z propozycji jest nie do przyjęcia. Jeśli stosuje się metodę bez porażek z okazji problemu obchodzącego kilkoro dzieci, a któreś z nich nie zgłasza żadnej propozycji rozwiązania, warto zachęcić je do własnego udziału. Ważne też, aby domagać się jak największej liczby propozycji aż do wyczerpania pomysłów.

Etap III: Rozpatrzenie propozycji rozwiązań

Trzecia faza to dyskusja. Powinno dojść do niej dopiero wtedy, gdy wszyscy zdołali już przedstawić swoje propozycje i gdy kilka możliwości zostało zapisanych. Na tym etapie jest dopiero usprawiedliwione podjęcie krytycznej oceny zgłoszonych propozycji rozwiązań. Można zaproponować:

- „A teraz przyjrzyjmy się, które z tych rozwiązań odpowiada nam wszystkim”,
- „Co myślimy o tych wszystkich możliwościach, które nam wpadły do głowy?”,
- „Czy któreś z nich jest lepsze niż inne?”.

Na ogół te rozwiązania, które przez dzieci zostaną ocenione jako nie do przyjęcia, skreśla się, podając powody, dla których zostają odrzucone.

Etap IV: Podjęcie decyzji

Celem czwartego etapu jest znalezienie rozwiązania przez dojście do konsensusu, a nie decyzją większości głosów. Jeśli przestrzegało się zasad wszystkich poprzednich kroków i wymiana myśli i reakcji uczuciowych była otwarta, szczerą i uczciwą, to niekwestionowane, rozsądne rozwiązanie wyłoni się z dyskusji niemal samo. Czasem ktoś wysunie twórcze rozwiązanie, najlepsze i do przyjęcia przez wszystkich. Ostateczną decyzję łatwiej podjąć, gdy rozważania dalszych propozycji będzie się prowadziło w odniesieniu do uczuć dzieci, które sprawdzamy pytaniami:

 „Czy zgadzacie się z następującym rozwiązaniem?”

 „Czy to rozwiązanie zadowoli was wszystkich?”

 „Czy to da się zrobić?”

Nie należy traktować żadnego postanowienia jako ostatecznego czy niemożliwego do zmodyfikowania. Warto zaś przekonać się, czy decyzja została jasno zrozumiana, jakie obowiązki komu przypadają i czy wszyscy są gotowi je wypełnić.

Etap V: Realizacja ustalonego planu działania

Ten krok polega na realizacji wcześniej ustalonego planu działania. Gdy już decyzja została przyjęta, pozostaje często konieczność dokładnego rozpracowania szczegółów wykonania. Należy zająć się ustaleniem:

 „Kto co wykona i do kiedy?”

 „Kiedy zaczynamy?”

 „Czego potrzebujemy, żeby to zrobić?”

Etap VI: Ocena skuteczności

Tutaj może dojść np. do rewidowania wcześniej podjętej decyzji. Nie wszystkie rozwiązania początkowe, wynikające z metody bez porażek okazują się dobre. Licząc się z tym, musimy niejednokrotnie dopytywać się u dzieci, czy nadal zgadzają się z podjętym postanowieniem.

Po pewnym czasie możemy zapytać np. „Czy jesteście wciąż zadowolone z naszej umowy?”. To ujawni dzieciom zainteresowanie dla ich potrzeb i życzeń. Czasem należy zmodyfikować zobowiązania po sprawdzeniu ich w praktyce.

Nie zawsze rozwiązanie konfliktu bez przemocy wymaga przejścia wszystkich sześciu kroków. Niekiedy problem zostaje rozwiązany dzięki jednej propozycji, kiedy indziej na etapie oceniania zgłoszonych możliwości ktoś jeszcze dorzuci najlepszą.

Stosowanie konstruktywnej rozmowy o konflikcie buduje wzajemne zaufanie, szczerść, zrozumienie, szacunek.

Krokiódmymy,czylijaksprawić,abynasiwychowanokowiewzięli odpowiedzialnośćzawłasnyrozwój?Słówkilkaotym,jak wykorzystać ocenianie kształtujące w klasie

Doświadczenia wielu polskich szkół uczestniczących w programach Całościowy rozwój szkoły oraz badaniach¹⁵ jasno pokazują, że ocenianie kształtujące pomaga uczniom uczyć się. Istnieją więc przesłanki wskazujące na to, że powinno także pomóc w nauczycielom w pracy wychowawczej. Przyjrzyjmy się krok po kroku elementom oceniania kształtującego i ich roli w wychowaniu.

ZACZNIJMY OD CELÓW

Podobnie jak w nauczaniu, tak w skutecznej pracy wychowawczej warto wiedzieć, w jakim kierunku zmierzamy i co chcemy osiągnąć – należy zatem postawić cel. Jaki zatem ma być cel, aby uczniowie zaangażowali się w jego realizację?

1. Warto, aby był określony wspólnie z uczniem, a nawet, aby to sami uczeń go sformułował – dzięki temu jest szansa, że weźmie odpowiedzialność za jego osiągnięcie.
2. Powinien opisywać pożądaną zachowanie i być sformułowany w pozytywnym języku, np.: „Będę odnosił się do Maćka z szacunkiem”, a nie „Nie będę dokuczał Maćkowi”; dzięki temu uczeń wie, do czego zmierza i widzi efekt własnych działań.

---

¹⁵ J. Hatti, *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, 2015.

3. Ważne jest także, aby uczeń zastanowił się, dlaczego ten cel jest dla niego ważny. I tak uczeń może chcieć traktować kolegę z szacunkiem, bo jeśli się nie poprawi, to na koniec semestru otrzyma oceną naganną z zachowania. A może zakochał się w koleżance z klasy i ona zgodziła się zostać jego dziewczyną pod warunkiem, że poprawi swoje zachowanie.
4. Cel powinien być możliwy do osiągnięcia przez uczniów – raczej za prosty niż za trudny. Warto, aby sukces w realizacji był możliwy do osiągnięcia dość szybko, szczególnie na początku pracy tą metodą. Łatwiej osiągnąć cel „Będę odrabiał prace domowe z chemii przez miesiąc” niż „Będę najlepszy z chemii w klasie”.
5. Cel powinien być też sprawdzalny, ale niekoniecznie mierzalny. W obszarze wychowawczym nie wszystko udaje się precyzyjnie zmierzyć. Miarą sukcesu dla nieśmiałego ucznia, może być jego poczucie, że pewniej się wypowiada na forum klasy.

Po określeniu celu warto zastanowić się, po czym uczeń pozna, że zrealizował cel – czyli należy sformułować kryteria sukcesu. Jeśli cel brzmi: „Będę odnosił się do Maćka z szacunkiem”, to kryteria sukcesu mogą brzmieć: „Przez najbliższy miesiąc:

 Zwracam się do Maćka po imieniu.

 O rodzicach Maćka mówię dobrze, bądź wcale”.

Bardzo ważne jest określenie przedziału czasowego, w którym zostanie zrealizowane nacobezu. Będzie to istotne, przy weryfikacji celu przez ucznia. Na początku warto określić krótki przedział czasowy, aby móc świętować sukces, a nie przeżywać porażkę przez to, że nie udało się „trzymać” celu.

Cele i kryteria uczeń określa samodzielnie w indywidualnej asyście wychowawcy. Zostają one zapisane wraz z terminem przeznaczonym na ich osiągnięcie. Po ich ustaleniu trzeba pomóc uczniowi w zaplanowaniu działań pomocnych przy realizacji celu w zaplanowanym terminie. Tu znowu rolę wychowawcy jest wsparcie ucznia w podjęciu samodzielnej decyzji. Narzucanie zobowiązań z zewnątrz nie jest skuteczne. Lepiej, aby uczeń zaplanował realną zmianę swojego zachowania, niż aby zobowiązał się do czegoś, co ma nikłe szanse powodzenia. Jeśli agresywny uczeń postanowi np. że jego celem w tym miesiącu jest zmniejszenie swojej agresji, a kryterium ustalił jako zaprzestanie demonstrowania złości publicznie, to działanie określone jako: „Powstrzymam się od kopania drzwi przy wchodzeniu do klasy” jest wystarczające. Nauczyciel powinien się z tego ucieszyć, a nie być rozczarowanym tak małym postanowieniem.

PO WDRAŻANIU DZIAŁAŃ CZAS NA INFORMACJĘ ZWROTNĄ

Informacja zwrotna jest stosowana przez wielu nauczycieli, którzy praktykują w swojej codziennej pracy ocenianie kształtujące. Zastanowimy się nad tym, w jaki sposób można ją wykorzystać w pracy wychowawczej z uczniami. Istotą informacji zwrotnej w wychowaniu jest założenie, że uczeń może zamienić/poprawić swoje zachowanie tylko wtedy, jeśli wie, co robi dobrze, co źle, a także wie, co i jak ma zmienić. Oczywiście kluczową sprawą jest jego motywacja do zmiany. Chcąc w praktyce stosować informację zwrotną, należy pamiętać o kilku zasadach:

1. Pełna Informacja zwrotna składa się z czterech elementów:

- wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów zachowania ucznia,
- odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia,
- wskazówki, w jaki sposób uczeń powinien poprawić swoje zachowanie,
- wskazówki, w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Elementy te zawsze powinny występować właśnie w takiej kolejności. Udzielanie informacji zwrotnej celowo zaczynamy od tego, co jest mocną stroną ucznia, co robi on dobrze. Dzięki temu uczeń jest w stanie ją przyjąć. Informacja zwrotna jest zawsze indywidualna – może mieć formę ustną lub występować jako informacja pisemna, np. list skierowany do ucznia.

2. Informacji zwrotnej udzielamy, odnosząc się zawsze do kryteriów sukcesu, które wcześniej zostały określone i które są uczniowi znane. Jest ona swoistą umową z uczniem opartą na wzajemnym zaufaniu.

3. Stosując informację zwrotną, pamiętajmy, że uczeń potrzebuje:

👁️ zachęty – Tak: „Podczas dzisiejszej lekcji trzy razy zwróciłeś się do Maćka po imieniu”; Nie: „Przezwałeś Maćka podczas pracy w grupie”;

👁️ wskazówek – Tak: „Kiedy czujesz złość, zastosuj Twój skuteczny reduktor, np. głęboko oddychaj”; Nie: „Postaraj się nie denerwować tak często”;

👁️ czasu na poprawę – Tak: „Przez najbliższy tydzień pamiętaj o podnoszeniu ręki podczas lekcji, gdy chcesz coś powiedzieć”; Nie: „Staraj się podnosić rękę na każdej lekcji”;

👁️ informacji „świeżej”, nie spóźnionej – Tak: „Bartku, porozmawiamy dziś po lekcjach o Twoich postępach w traktowaniu Maćka z szacunkiem”; Nie: „Bartku, porozmawiamy o tym za tydzień”;

👁️ informacji indywidualnej – Tak: „Tomku, Elu, łamiecie zasadę: Jeden mówi – reszta słucha”; Nie: „Uspokójcie się w końcu, jest lekcja”;

👁️ informacji, która wspiera, a nie karze i krytykuje – Tak: „Wiktor, doceniam to, że powstrzymałeś się od uderzenia Karola, choć wiem, że Cię sprowokował. Jak myślisz, co mogłoby Ci pomóc w przyszłości nie przeklinać w takiej sytuacji?”; Nie: „Wiktor, znów wyzywałeś Karola”;

👁️ informacji o zachowaniu ucznia, a nie o jego osobie – Tak: „Przez ostatni tydzień dwa razy spóźniłeś się na lekcje”; Nie: „Nie można na Ciebie liczyć”.

4. Niezwykle ważne jest wskazywanie uczniom postępu, który poczynili. Dzięki temu ich motywacja do zmiany będzie podtrzymana. Nauczyciel powinien pamiętać o tym w informacji zwrotnej. Może to robić to poprzez np.:

👁️ nawiązywanie do celów, które uczeń sobie postawił i które udało mu się spełnić,

👁️ wskazywanie uczniowi miejsc, w których poczynił postępy.

Decydując się na stosowanie informacji zwrotnej odnoszącej się do zachowania uczniów, warto zastosować docenianie. Głęboko wierzymy, że każdemu uczącemu się potrzebne jest docenienie. Bez niego trudno zmienić swoje zachowanie. Należy jednak rozróżnić docenienia od chwaleń. Chwalenie jest zwykle niekonkretne i dotyczy człowieka, a nie jego pracy. Doceniamy zaś konkretną zmianę w zachowaniu ucznia, coś, co zrobił dobrze. Uczniom nie wierzą w ogólniki, łatwo wyczuwają fałsz. Dlatego muszą wiedzieć, co konkretnie nauczyciel docenia i dlaczego.

Nauczyciele często uważają, że najlepszą drogą docenienia jest nagroda w postaci stopnia lub punktów, ale wtedy nacisk położony jest na nagrodę – zapłatę, a nie na zmianę, która się dokonuje. Najlepiej, gdy nauczyciel docenia zachowanie ucznia, używając komunikatu „ja”, np. *Bardzo mi się podoba to, że dziś byłaś uważna podczas lekcji. Zauważyłam, że robiłaś notatki, przepisywałaś z tablicy i ani razu nie odwróciłaś się do Basi.*

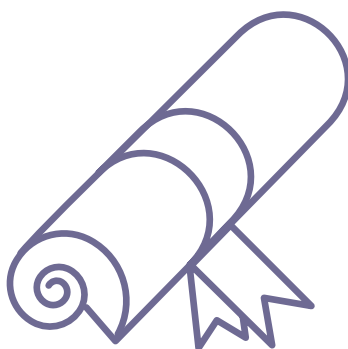
Uczeń powinien poczuć autentyczność naszego docenienia. Oto kilka przydatnych słów do wyrażania uznania:

- *Dziękuję....*
- *Doceniam....*
- *Podoba mi się sposób, w jaki to powiedziałeś.*
- *Dziękuję, że spróbowałeś.*
- *Miło mi....*

Zmiany zachowania wymagają czasu, nie dzieją się szybko. Zdarzają się też trudne chwile i porażki. Wtedy warto pamiętać o wsparciu, udzielonemu uczniowi w trudnych dla niego sytuacjach, w których traci wiarę w swoje możliwości. Można mu pomóc wyrażając zrozumienie i empatię. Oto kilka przykładów:

- *Sądzę, że wiem, jak się czujesz.*
- *Wierzę, że ci się uda następnym razem.*
- *Dużo już osiągnąłeś z tego, co zamierzałeś.*
- *Mnie też się zdarzyło popełnić taki błąd.*

Dzięki takim komunikatom uczeń wie, że nauczyciel rozumie jego trudności i chce mu pomóc. Zachęcam do obejrzenia krótkiej animacji „The dot” („Kropka”), która pokazuje, jak działa docenianie – znajdziecie ją, klikając w link <https://www.youtube.com/watch?v=ILSyGSaMoEg>.

Dobłą praktyką, którą można wykorzystać w pracy wychowawczej jest pisanie motywujących liścików do każdego ucznia np. na koniec roku szkolnego lub na koniec szkoły. Moje doświadczenie podczas pracy w kolegium nauczycielskim pokazuje, że warto to robić. Oto przykład takich napisanych przeze mnie motywujących liścików, które znalazły uznanie wśród moich słuchaczy kolegium.

Pani Magdo!

Dziękuję za chwile wspólnie spędzone podczas zajęć z pedagogiki.

Mam nadzieję, że nie były one dla pani czasem straconym i zaprocentują w przyszłości nowymi umiejętnościami przydatnymi w życiu.

Dziękuję za pani wyjątkową aktywność na zajęciach oraz pani przemyślane i interesujące wypowiedzi.

Dziękuję także za zaangażowanie i inicjatywę wykazaną podczas zajęć z uczniami 5b.

Było mi bardzo miło współpracować z tak sympatyczną, miłą, kreatywną, otwartą i ciepłą osobą.

Zapamiętam pani wesołe iskierki w oczach, ujmujący uśmiech i... będę za panią tęsknić.

Życzę wielu szczęśliwych chwil i dużo miłości,
i... definitywnego zamknięcia przeszłości na klucz ☺

Izabela Jaskółka-Turek

Pani Soniu!

Dziękuję za chwile wspólnie spędzone podczas zajęć z pedagogiki.

Dziękuję także za pani aktywność na zajęciach. Zapamiętam pani otwartość i kontrowersyjne wypowiedzi – cenię sobie ludzi, którzy myślą inaczej niż większość.

Zapamiętam pani wesołą i uśmiechniętą buzię i szczere wyznanie o początkach palenia ;).

Życzę pani wielu szczęśliwych chwil
oraz osiągnięcia celu, do którego pani dąży. ☺

Izabela Jaskółka-Turek

Pani Olu!

Dziękuję za chwile wspólnie spędzone podczas zajęć z pedagogiki.

Dziękuję także za pani aktywność na zajęciach.

Zapamiętam pani miły uśmiech, ujmującą osobowość i... prezentację o anoreksji i bulimii.

Życzę, aby dalej szła pani przez życie ubrana
w tak miły uśmiech jak podczas moich zajęć ☺

Izabela Jaskółka-Turek

Doceniać można również całą klasę.

Wtedy także obowiązuje zasada, że doceniamy za konkretne zachowanie. Oto przykłady takiego docenienia:

- *Możemy sobie pogratulować sposobu, w jaki udało nam się przeprowadzić dzisiejszą lekcję wychowawczą.*
- *Robicie postępy. Praca z wami była dla mnie dziś przyjemnością.*
- *Tak świetnie ze sobą współpracowaliście w tym projekcie.*
- *Pracujecie dzisiaj tak dobrze, że mam dla was miłą niespodziankę.*
- *Co za wspaniała grupa. Mimo że to było trudne zadanie, doskonale sobie poradziście. Podziwiam waszą wytrwałość.*
- *Zrobiliśmy to w bardzo dobrym czasie!*

Pochwały i nagrody skierowane do grupy, która na nie uczciwie zapracowała, nie wywołują zazdrości pozostałych uczniów. Nikt nie czuje się pominięty, przeciwnie – wzmacnia się więź między uczniami

W pracy wychowawczej z uczniami dążymy do tego, aby to oni sami potrafili dokonać samooceny własnego postępowania. Jak sprawić, aby nasi uczniowie zrobili to adekwatnie? Jednym z pomysłów jest wykorzystanie KARTY SAMOOCENY. Uczniowie wypełniają kartę samodzielnie. Czas na to zadanie można wygospodarować podczas godziny wychowawczej.

Założmy, że nasi uczniowie mają problem w matematyką. Wiedząc o tym, założyli sobie cel: „Będę systematycznie uczył się matematyki” oraz następujące kryteria sukcesu:

„Przez najbliższy miesiąc:

1. Na każdej lekcji matematyki mam odrobione zadanie domowe.
2. Jestem przygotowany do każdej lekcji matematyki zgodnie z nacobezu.
3. Jestem przygotowany na każdy sprawdzian i test”.

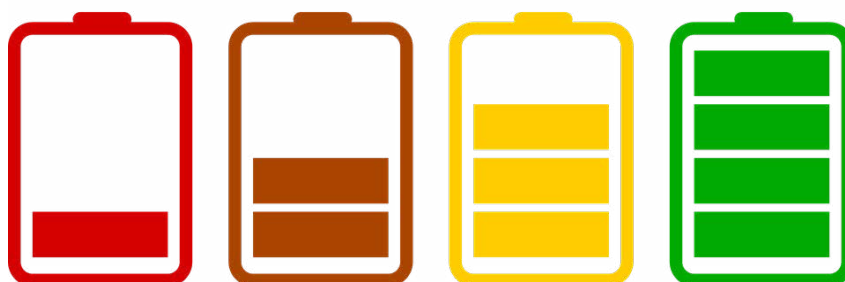
Po miesięcznym okresie, który przyjęli na realizację założonego celu, warto zaproponować uczniom, aby przyjrzyli się, na ile udało im się go osiągnąć. Mogą to zrobić wypełniając KARTĘ SAMOOCENY, która może być formą tabeli – tak, jak przedstawiona poniżej.

Kryterium sukcesu	Comisię udało?	Z czym miałem problemy?	Samocena	Moja wskazówka
Na każdej lekcji matematyki mam odrobione zadanie domowe.				
Do każdej lekcji matematyki nauczyłem się wykorzystując podane naocbezu.				
Jestem przygotowany na każdy sprawdzian i test.				

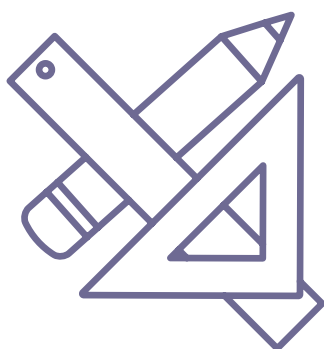
Jak wypełnić kartę? Można zaproponować uczniom, aby dokonali samooceny w następujący sposób: Przy każdym z kryteriów zaznacz za pomocą kolorów: zielony, żółty, czerwony, na ile udało Ci się je zrealizować.

- Światło zielone – udało mi się w pełni.
- Światło żółte – zrealizowałem/łam częściowo, zastanowię się, co może mi pomóc, aby zrealizować je w pełni, określę to w formie wskazówki dla siebie.
- Światło czerwone – cóż, tym razem się nie udało, zastanowię się, co lub kto może mi pomóc, aby je osiągnąć, określę to w formie wskazówki.

Nasza koleżanka z pracy nauczycielka języka angielskiego Jagoda Lazar zamiast świateł wykorzystuje symbol baterii:

Warto, aby wypełnienie KARTY przez uczniów stało się początkiem ich osobistej refleksji, dotyczącej skuteczności podejmowanych przez nich działań. Służy temu autorefleksja uczniowska. To wciąż obszar do naszego osobistego rozwoju w pracy z uczniami.

Zainteresowanych pogłębieniem tematu i przeniesieniem go na grunt własnej szkoły zachęcamy do zapoznania się z naszymi szkoleniami:

 „Ocenianie kształtujące w pracy wychowawczej z uczniem”. Informacje są dostępne na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/ocenie-kszaltujace-w-pracy-wychowawczej-z-ucniem>

 „Jak motywować uczniów do nauki”. Informacje są dostępne na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/jak-motywowac-uczniow-do-nauki>

 „Ocena pomagająca się uczyć”. Informacje są dostępne na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/ocena-pomagajaca-sie-uczyc>

 „Ocenianie kształtujące w programie wychowawczym szkoły”. Informacje o szkoleniu można znaleźć na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/ocenie-kszaltujace-w-programie-wychowawczym-szkoly>

Krok ósmy, czyli o tym, jak budować partnerstwo wewspółpracyzrodzicami?Współpracazrodzicamiw szkole.

Współczesną szkołę tworzą trzy podmioty: nauczyciele, uczniowie i ich rodzice (opiekunowie). Współpraca między rodzicami a szkołą jest niezbędna i przynosi korzyści dla wszystkich zainteresowanych. Dlatego warto ją nawiązywać i rozwijać. Pełniąc funkcje wychowawcy klasy, warto zbudować i rozwijać dobrą współpracę z rodzicami swoich wychowanków. Rodzice są bowiem źródłem informacji o dzieciach, ich mocnych stronach, problemach, potrzebach, zainteresowaniach, stresach, jakim podlegają oraz strategiach radzenia sobie z trudnościami. Rodzice mogą wspierać pracę dydaktyczną i wychowawczą szkoły poprzez kontrolę postępów, frekwencji dziecka na zajęciach, pomoc w trudnościach, zapewnienie odpowiednich warunków nauki i, co najważniejsze, wspieranie w pozytywnym nastawieniu do szkoły i nauczycieli.

Rodzice dzięki kontaktowi z nauczycielami mają wiedzę na temat tego, w jaki sposób dziecko funkcjonuje w środowisku szkolnym. Mogą poznać rzeczywiste możliwości dziecka, a co za tym idzie stawiać adekwatne do tej wiedzy oczekiwania i wymagania oraz skuteczniej mu pomagać, gdy pojawią się jakiegokolwiek trudności.

Niestety zarówno rodzice, jak i nauczyciele nie zawsze dobrze postrzegają współpracę między szkołą a domem. Warto mieć świadomość tego, skąd może brać się niechęć do współpracy czy nawet wzajemne pretensje. Przyczyn może być oczywiście bardzo wiele. Nauczyciele mówią m.in. o tym, iż są bezzasadnie krytykowani, a ich autorytet jest podważany. Zdaniem nauczycieli rodzice tylko stawiają wymagania, a sami niechętnie podejmują jakiegokolwiek działania. Rodzice zwracają uwagę na to, że nauczyciele m.in. nie informują ich na bieżąco o sytuacji dziecka, przekazują tylko negatywne informacje, nie potrafią pomóc w rozwiązaniu problemu, nie mają czasu na rozmowę.

Wydaje się, że nauczyciele postrzegają rodziców o wiele mniej przychylnie niż rodzice nauczycieli. Składa się na to wiele czynników. Nauczycielom przypisywane są dodatkowe role: mają nie tylko nauczać, radzić rodzicom, jak pomagać dziecku, oceniać jego postępy szkolne, współdziałać ze społecznością lokalną, zastępować dziecku rodziców, gdy przebywa ono w szkole, organizować pomoc socjalną. Nauczyciele podlegają naciskom z różnych stron, składa się

na nich odpowiedzialność nawet za to, na co nie mają większego wpływu. To wszystko może prowadzić do niechęci w podejmowaniu współpracy z rodzicami. Nikt jednak nie zastąpi nauczycieli w nawiązywaniu kontaktu i współpracy z rodzicami, gdyż to oni są gospodarzami w szkole, im rodzice powierzają swoje dzieci i oczekują od nich inicjatywy. Do nauczycieli zatem należy nawiązywanie tej współpracy, wybór odpowiednich form i dbałość o jakość wzajemnych relacji.

Typowymi formami kontaktów z rodzicami w szkole są zebrania. Jak zatem je zorganizować, aby spełniały oczekiwania zarówno rodziców, jak i wychowawcy?

Planując zebrania, warto pamiętać o kilku zasadach:

- Ustal stałe terminy zebrań – dzięki temu rodzicom będzie łatwiej dostosować swoje plany zajęć i regularnie uczestniczyć w zebraniach;
- Starannie przygotuj się do zebrania – zrób szczegółowy plan zebrania; zapisz wszystko, co należy rodzicom powiedzieć,
- Zaczynij od powitania – z uśmiechem powiedz np. „cieszę się, że państwo znaleźli czas, żeby przyjść na zebranie”;
- Przedstaw porządek zebrania oraz przybliżony trwania i staraj się go trzymać;
- Nawiąż kontakt wzrokowy;
- Opowiedz rodzicom o mocnych stronach i sukcesach klasy, później przejdź do ewentualnych problemów;
- Na zebraniu poruszaj tylko problemy dotyczące całej grupy uczniów, o trudnościach poszczególnych uczniów czy kłopotach z niektórymi dziećmi porozmawiaj z rodzicami na osobności;
- Jeśli chcesz pochwalić uczniów, staraj się powiedzieć coś dobrego o każdym z nich;

- Przed każdym zebraniem postaraj się przygotować z uczniami jakąś formę prezentacji osiągnięć wszystkich dzieci;
- Pozostaw czas na tzw. sprawy różne;
- Zachęcaj rodziców do zadawania pytań, wypowiedzania swoich opinii, zgłaszana pomysłów;
- Zakończ pozytywnym akcentem;
- Po każdym zebraniu zarezerwuj sobie trochę czasu na krótkie rozmowy indywidualne.

Ustal wspólnie z rodzicami program dyscyplinarny – „system reagowania” na nieobecności, spóźnienia uczniów, formę usprawiedliwień/

Wyjaśnij zakres oczekiwanej współpracy.

- Nie zaczynaj zebrania od: „Jak państwa dzisiaj mało...”;
- Nie rozmawiaj wyłącznie o problemach;
- Nie zaskakuj rodziców;
- Unikaj obronnych gestów i zamkniętych postaw.

Ciekawą formę zebrań opisują Iza Banaszczyk i Magdalena Buda na stronie <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/FMfcgxwDrRXKlsvmbKWNTXTFPCCKFHjNv>

Innymi formami współpracy z rodzicami są kontakty indywidualne. Są one często postrzegane przez nauczycieli jako trudne zadanie. Planując je, warto pamiętać o 3 filarach :

- 1) partnerstwo – wspólne poszukiwanie rozwiązań;
- 2) wspólny cel – dobro dziecka;
- 3) systematyczność – stały kontakt.

Więcej informacji na temat planowania skutecznej współpracy z rodzicami – prowadzenia spotkań indywidualnych, partnerskiej wywiadówki i radzenia sobie z tzw. „trudnymi rodzicami” można uzyskać, zamawiając szkolenie „Jak skutecznie współpracować z rodzicami?”

<https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/jak-skutecznie-wspolpracowac-z-rodzicami-etap-i>

oraz „Indywidualne spotkania z rodzicami” – informacja o szkoleniu jest zamieszczona na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/indywidualne-spotkania-z-rodzicami>

Podsumowując, warto w swojej szkole wykorzystać

KODEKS SZKOŁY PRZYJAZNEJ RODZICOM:

(za Irena Dzierzgowska „Rodzice w szkole”)

1. Rodzice z ufnością oddają szkole swój największy skarb. My – dyrekcja, nauczyciele i cały personel szkoły — wyrażamy wolę współpracy z rodzicami, tak aby wspólnie tworzyć najlepsze warunki rozwoju dzieci.
2. Będziemy starali się poznać oczekiwania rodziców. Są one dla nas wskazówką, jak organizować pracę naszej szkoły. Zadowolenie rodziców jest miarą jakości naszej pracy.

3. Będziemy uważnie słuchali informacji rodziców o potrzebach ich dzieci i o warunkach, które najlepiej będą sprzyjały rozwojowi naszych uczniów.
4. Rodzice są pierwszymi wychowawcami swoich dzieci. Będziemy się stawali realizować program wychowawczy zgodny z wartościami uznawanymi w rodzinach naszych uczniów i akceptowany przez rodziców.
5. W trakcie pracy coraz lepiej poznajemy naszych uczniów. Będziemy rzetelnie i obiektywnie informować rodziców o postępach dzieci. Będziemy przekazywali rodzicom informacje o sukcesach ich dzieci. Nie ukrywamy żadnych problemów, omawiamy je z rodzicami po to, aby wspólnie lepiej je rozwiązywać.
6. Będziemy uprzejmi, życzliwi i delikatni. Wiemy, jak rodzice głęboko przeżywają zarówno sukcesy, jak i porażki swych dzieci.
7. Widzimy bardzo wiele miejsca dla współpracy z rodzicami. Chcemy, aby rodzice dobrze się czuli w szkole, znaleźli tu swoje miejsce, tworzyli grupę ludzi, którzy mają podobne problemy i mogą się wzajemnie wspierać.
8. Rodzice mają prawo wypowiedzenia opinii na temat wszystkich spraw dotyczących ich dzieci. Uwagi rodziców staną się dla nas wskazówką do stałej poprawy jakości naszej pracy.
9. Rodzice powinni znać i rozumieć program nauczania – ich pomoc w nauce szkolnej i w odrabianiu pracy domowej przyczynia się lepszych efektów uzyskiwanych przez dzieci.
10. Rodzice i nauczyciele mają wspólny cel: tworzenie warunków do jak najlepszego rozwoju uczniów. Współpraca jest warunkiem i drogą do sukcesu dzieci.

Krokdziewiały, czyli jak podążać z duchem nowych czasów? TIK na godzinach do dyspozycji wychowawcy?

Stosowanie nowoczesnych technologii jest dziś w szkole normą. Zwykle normą w szkołach jest również ogólnodostępny Internet.

Coraz częściej nauczyciele korzystają z jego zasobów: różnego rodzaju aplikacji edukacyjnych, oprogramowania do tablic interaktywnych, narzędzi online oraz stron internetowych zawierających edukacyjne treści. Korzystanie podczas zajęć z TIK (technologii informacyjno-komunikacyjnych) pozytywnie wpływa na współpracę między uczniami, zwiększa ich zaangażowanie na lekcji, pozwala nauczycielowi na szybsze przygotowanie materiałów oraz ułatwia korzystanie z istniejących już zasobów internetowych.

Jeśli zaś chodzi o samych uczniów, to TIK angażuje ich w przygotowanie quizów, prezentacji online do lekcji, ułatwia powtarzanie wiedzy i umiejętności zdobytych na poprzednich zajęciach. Jagoda Lazar, nauczycielka języka angielskiego w Szkole Podstawowej nr 2 w Będzinie, jest entuzjastką wykorzystywania TIK na lekcjach. W naszym poradniku podpowiada, jak można go wykorzystać, aby urozmaicić godziny do dyspozycji wychowawcy i zaangażować uczniów w proces ich tworzenia. Nauczycielka, przygotowując lekcje wychowawcze, stara się, aby przede wszystkim korelowały one ze szkolnym programem profilaktyczno-wychowawczym, ale jednocześnie były interesujące i zabawne. Spośród dostępnych w sieci narzędzi rekomenduje ona pięć najczęściej używanych, które na stałe goszczą na jej lekcjach. Podczas godzin do dyspozycji wychowawcy często wykorzystuje ona różnego rodzaju quizy, ankiety, głosowania. Do ich przeprowadzenia znakomicie nadaje się **Mentimeter** ([mentimeter.com](https://www.mentimeter.com)), który w wersji podstawowej (bezpłatnej) umożliwia nam zadawanie pytań na różne sposoby, tworzenie prezentacji według szablonów lub przeprowadzenie testu wielokrotnego wyboru, którego wyniki widać na ekranie tablicy interaktywnej. Aplikacja jest częściowo dostępna w języku polskim.

Kolejne dwie aplikacje są chyba najbardziej znanymi i wykorzystywanymi aplikacjami na lekcjach przedmiotowych. Można je także stosować podczas lekcji wychowawczych. Mowa tu o **Kahoot** (kahoot.com) oraz **Quiziz** (quiziz.com), które są świetnym narzędziem do przygotowania ankiet i quizów, na które uczniowie odpowiadają na dowolnym urządzeniu mającym dostęp do Internetu (telefon komórkowy, tablet). Quizy na temat klasy, przygotowane przez samych uczniów wzbudzają wiele emocji. W darmowych zasobach aplikacji znajdziemy wiele gotowych materiałów np. na temat tolerancji, ekologii, świąt itd., które możemy dostosować do naszych potrzeb. Tworzenie interaktywnych zabaw i ćwiczeń umożliwia także **Learningapps** (Learningapps.org). Jest to darmowa aplikacja z ogromnymi zasobami różnego rodzaju gier jak milionerzy, grupowanie, pasujące pary, testy jednokrotnego wyboru itd. Ta darmowa aplikacja w języku polskim może urozmaicić niejedne zajęcia oraz pomóc zaangażować uczniów w proces tworzenia lekcji.

Na koniec warto wspomnieć o stronach internetowych przydatnych w pracy wychowawcy klasy. Jedną z nich jest Kreatywna pedagogika, a szczególnie zakładka <https://kreatywnapedagogika.wordpress.com/category/sprawy-wychowawcze/> . To prawdziwa skarbnica inspiracji, metod i ćwiczeń do wykorzystania nie tylko na godzinach wychowawczych. Kolejną stroną jest Ko-lekcja (<https://ko-lekcja.weebly.com/>), na której można znaleźć propozycje ćwiczeń na godzinę wychowawczą na każdy miesiąc roku szkolnego. Kryje ona w swoich zasobach darmowy dostęp oraz różnorodność proponowanych tematów i ćwiczeń, które są ułatwieniem w pracy wychowawcy. Na stronie znajdziemy ćwiczenia na asertywność, testy osobowości, scenariusze lekcji na temat różnego rodzaju świąt oraz wskazówki, jak takie zajęcia przeprowadzić. My czasem zaglądamy także na stronę <https://fraubuda.wordpress.com/category/godzina-wychowawcza/>

Na koniec naszych rozważań warto przypomnieć, że po pierwsze, przygotowując zajęcia wychowawcze, warto pamiętać o realizowanym celu. Cel jest nadrzędny, a narzędzia i metody wtórne, dobierane do celu.

Umiejętne wykorzystanie zaproponowanych narzędzi TIK w pracy wychowawcy klasy pozwala zainteresować uczniów tematem, ale przede wszystkim poznawać wychowanków, ich opinie i zdanie na różne tematy oraz budować lepsze relacje w klasie.

Kilka słów na koniec

Droga Czytelniczko, Drogi Czytelniku!

Jeśli właśnie to czytasz, to znaczy, że dobrnąłeś/dobrnąłeś do końca naszego poradnika. Mamy nadzieję, że właśnie tak jest.

Pisząc ten poradnik, ważne dla nas było to, aby miał on przede wszystkim jak najbardziej praktyczny charakter. Sami pracujemy w szkole, szkolimy także rady pedagogiczne i wiemy, że to, czego najbardziej potrzebują nauczyciele, to dobre praktyki, które mogą zastosować w swojej szkolnej pracy. Dlatego jeśli nawet podawaliśmy nieco teorii, to tylko po to, aby osadzić w niej praktyczne przykłady.

Jesteśmy bardzo wdzięczni – i w tym miejscu chcieliśmy podziękować – koleżankom, które zgodziły się podzielić wypróbowanymi przez nie dobrymi praktykami. Dziękujemy Zosi Steć, dyrektorze Szkole Podstawowej nr 1 w Sokółowie Podlaskim, za opowiedzenie nam o metodzie „Czas w kręgu” oraz za możliwość uczestnictwa w prowadzonym przez nią warsztacie dotyczącym pracy tą metodą. Serdeczne podziękowania kierujemy także do Agnieszki Handzel, nauczycielki języka polskiego w Szkole Podstawowej w Kobielniku, za podzielenie się praktykowaną przez siebie metodą „Responsive Classroom”. Dziękujemy również naszej szkolnej koleżance Jagodzie Lazar, nauczycielce języka angielskiego w Szkole Podstawowej nr 2 w Będzinie, za przybliżenie nam możliwości wykorzystania TIK podczas godzin do dyspozycji wychowawcy klasy. Dziękujemy także tym wszystkim osobom, których opinie wpłynęły na kształt tego poradnika.

Mamy poczucie, że nie wyczerpaliśmy w całości prezentowanego tematu. W poradniku zabrakło miejsca na opis pracy z tzw. trudną klasą czy uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, profilaktykę uzależnień. Może w przyszłości uda nam się zająć także i tą tematyką.

Osoby zainteresowane poszerzeniem metod i sposobów pracy z „trudnymi sytuacjami wychowawczymi” zachęcamy do zapoznania się ze szkoleniami:

 „Trudna klasa – diagnoza i interwencja”. Informację o szkoleniu można znaleźć na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/trudna-klasa-diagnoza-i-interwencja>

 „Jak utrzymać dyscyplinę w klasie?”. Informację o szkoleniu można znaleźć na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/jak-utrzymac-dyscypline-w-klasie>

 „Jak ograniczyć zjawisko agresji w szkole?”. Informację o szkoleniu można znaleźć na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/jak-ograniczyc-zjawisko-agresji-w-szkole>

 „Jak radzić sobie z agresją i przemocą w szkole?”. Informację o szkoleniu można znaleźć na stronie <https://sus.ceo.org.pl/warsztaty-sus/jak-radzic-sobie-z-agresja-i-przemoca-w-szkole>

Zachęcamy do praktycznego wykorzystywania prezentowanych przez nas treści oraz do dzielenia się własnymi dobrymi praktykami z obszaru wychowania. Może staną się one zacznem nowej publikacji... Dziękujemy za wytrwanie z nami do końca 😊

Izabela Jaskółka-Turek

ZAŁĄCZNIK I

Wiek: 3-5 lat

CZAS W KRĘGU ; ETAP 1., PRZYKŁAD 1.

Czynności	Komentarz
<p>Powitanie</p> <p>1. Poznawanie się w grupie – przedstawianie siebie i kolegi obok: <i>Jestem Paweł – Jestem Kasia, a to Paweł – Jestem Ola, a to Kasia etc.</i></p> <p>Rozgrzewka</p> <p>2. Zabawa w dotykanie: <i>Dotykamy się łokciami, rękami, kolanami, stopami</i> (dookoła kręgu: najpierw łokieć- łokieć, potem łokieć i kolano, itp.)</p> <p>3. Brawa: <i>Jak świetnie nam się udała zabawa w dotykanie</i></p> <p>4. Zamiana miejsc: <i>Wszyscy, którzy mają kota/mają psa/nie mają ani kota, ani psa zamieniają się miejscami.</i></p> <p>Forum</p> <p>5. <i>Już się poznaliśmy i możemy ustalić reguły pracy w kręgu.</i></p> <p>Celebrowanie=Doświadczenie sukcesu</p> <p>6. Runda: <i>Śmieję się, kiedy...</i></p> <p>Uspokajanie=Rytuał końcowy</p> <p>7. Pożegnanie: <i>uśmiejemy się do sąsiada po lewej stronie, uśmiech wędruje dookoła kręgu.</i></p>	<p>Pozytywne emocje.</p>

CZAS W KRĘGU ; ETAP 1., PRZYKŁAD 2.

Czynności	Komentarz
<p>Powitanie</p> <p>1. Przedstawianie siebie i dwóch osób po lewej stronie: <i>Jestem Paweł – Jestem Kasia, a to Paweł – Jestem Ola, a to Kasia i Paweł etc.</i></p> <p>Rozgrzewka</p> <p>2. Zamiana miejsc: <i>Wszyscy, którzy lubią truskawki/banany/pomarańcze/ kiełbaski zamieniają się miejscami.</i></p> <p>Forum</p> <p>3. <i>Przypomnijmy sobie reguły pracy w kręgu.</i> ZASADY</p> <p>Celebrowanie=Doświadczenie sukcesu</p> <p>Runda: <i>Łatwe dla mnie jest...</i></p> <p>4. <i>Cieszymy się z tego, że tyle rzeczy potrafimy robić – „przybijamy piątkę” z sąsiadem po lewej stronie.</i></p> <p>5. Zabawa ruchowa: „Burza”</p> <p>Uspokajanie=Rytuał końcowy</p> <p>6. <i>Mówimy i pokazujemy: „Pięć ważnych rzeczy, które dzisiaj robiliśmy” – myślenie, patrzenie, słuchanie, mówienie, koncentracja</i></p> <p>7. Pożegnanie: <i>uśmiejemy się do sąsiada po lewej stronie, uśmiech wędruje dookoła kręgu.</i></p>	

CZAS W KRĘGU ; ETAP 1., PRZYKŁAD 3.

Czynności	Komentarz
<p>Powitanie</p> <p>1. Powitanie: każdy podchodzi do trzech różnych osób i podaje rękę, mówiąc swoje imię: <i>Jestem Ola</i></p> <p>Rozgrzewka</p> <p>2. Runda: <i>Lubię się bawić...</i> 3. Zabawa ruchowa: „Pociąg” 4. Piosenka: „Jedzie pociąg z daleka”</p> <p>Forum</p> <p>Runda: Jeśli chcę coś powiedzieć podczas zajęć to...</p> <p>Celebrowanie=Doświadczenie sukcesu</p> <p>5. Runda: <i>Lubię jak mama...</i></p> <p>Uspokajanie=Rytuał końcowy</p> <p>6. Mówimy i pokazujemy: „Pięć ważnych rzeczy, które dzisiaj robiliśmy” – myślenie, patrzanie, słuchanie, mówienie, koncentracja 7. Pożegnanie: iskierka w kręgu.</p>	<p><i>Teraz będziemy słuchać. Jak słuchamy? Wszyscy odpowiadają razem</i></p> <p>Jest niezbędne, żeby dziecko mogło mówić o swojej rodzinie, ale ważne, żeby nauczyciel znał sytuację rodzinną uczniów i odpowiednio dobierał ćwiczenia.</p>

Wiek: 9-12 lat

CZAS W KRĘGU; ETAP 3., PRZYKŁAD 1.

Czynności	Komentarz
<p>Powitanie</p> <p>1. Poznawanie się w grupie – przedstawianie siebie i kolegi obok: <i>Jestem Ula, lubię koty – Jestem Jasiek, lubię gry komputerowe, a to Ula, która lubi koty – Jestem Ania, lubię jabłko, a to Jasiek, który lubi gry komputerowe ...</i></p> <p>Rozgrzewka</p> <p>2. Zamiana miejsc:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>wszyscy, którzy byli w kinie w tym miesiącu,</i> • <i>wszyscy, którzy lubią czekoladę.</i> <p>3. Zabawa: „Trzy rzeczy o mnie” Odwróć się do osoby po prawej stronie i powiedz jej trzy rzeczy o sobie. Twój partner musi powtórzyć to, co powiedziałaś, a ty sprawdzasz, czy słuchał uważnie. Następnie zmiana – odwracamy się do osoby po lewej stronie.</p> <p>Forum</p> <p>4. Zasady pracy w kręgu <i>Już się poznaliśmy i możemy ustalić reguły pracy w kręgu.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Mówi tylko jedna osoba, pozostałe słuchają.</i> 2. <i>Słuchamy osoby, która mówi.</i> 3. <i>Bawimy się i nie psujemy zabawy innym.</i> <p>Celebrowanie=Doświadczenie sukcesu</p> <p>7. Runda: <i>Jestem dobry w....</i></p> <p>Uspokajanie=Rytuał końcowy</p> <p>8. Pożegnanie: <i>uśmiechamy się do sąsiada po lewej stronie, uśmiech wędruje dookoła kręgu.</i></p>	<p>Cel: poznawanie się w grupie</p>

CZAS W KRĘGU; ETAP 3., PRZYKŁAD 2.

Czynności	Komentarz
<p>Powitanie</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawianie siebie i kolejnych osób, które już się przedstawiły: <i>Jestem Paweł – Jestem Kasia, a to Paweł – Jestem Ola, a to Kasia i Paweł etc.</i> 2. Runda: <i>Gdybym był kolorem, byłbym...</i> <p>Rozgrzewka</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Zabawa ruchowa (płś): „Głowa, ramiona” Głowa, ramiona Kolana, palce / 3 Głowa ramiona Kolana, palce Oczy, uszy, usta, nos Opis: Pokazujemy kolejne części ciała o których śpiewamy. Powtarzamy płś za każdym razem przyspieszając <p>Forum</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Minutowe dyskusje w parach (sposób dobierania par – na przykład liczby parzyste z parzystymi, albo liczby dobierają się parami) dwie rundy po 30 sekund – jedna z osobą po prawej, druga – lewej stronie <i>Dlaczego lubię naszą klasę</i> 5. Zamiana miejsc:<ul style="list-style-type: none"> • <i>wszyscy, którzy potrafią grać na jakimś instrumencie,</i> • <i>wszyscy, którzy mają zwierzątko.</i> 6. Minutowe dyskusje w parach dwie rundy po 30 sekund – jedna z osobą po prawej, druga – lewej stronie <i>Co można zrobić, żeby nasza klasa była fajniejsza.</i> Tu podsumowanie nauczyciela, który mówi, jaki jest sens przeprowadzonych rozmów i co można zrobić z uzyskaną wiedzą. <p>Celebrowanie=Doświadczenie sukcesu</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Zabawa „głuchy telefon” – hasło w stylu: „Každy z nas może sprawić, żeby nasza klasa była fajniejsza” <p>Uspokajanie=Rytuał końcowy</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Pożegnanie: uścisk dłoni (wszyscy w tym samym czasie), zabawa: „Bez puszczenia rąk rozwiążemy krąg”	<p>Cel: integracja grupy</p>

CZAS W KRĘGU; ETAP 3., PRZYKŁAD 3.

Czynności	Komentarz
<p>Powitanie</p> <p>1. Powitanie: każdy podchodzi do trzech różnych osób i podaje rękę, mówiąc swoje imię: <i>Jestem Ola</i></p> <p>Rozgrzewka</p> <p>2. Zabawa ruchowa (płás): Jajo kurze Małe duże jajo kurze, jajo kurze, jajo kurze Duże, małe, ogniotrwałe Ogniotrwałe, bęc. Opis: Pokazujemy za pomocą dłoni wielkość, a następnie kreślimy w powietrzu kształt jaja, za pomocą łokci imitując skrzydła kury. Znów pokazujemy wielkość, a następnie poprzez skierowanie rąk w z wyciągniętymi kciukami w stronę ramion pokazujemy słowo ogniotrwałe. Na słowo bęc klaszczemy Płás za każdym razem śpiewamy szybciej</p> <p>Forum</p> <p>3. Minutowe dyskusje w parach – to rozwijanie umiejętności słuchania na wstępnym etapie wprowadzania CwK. dwie rundy po 30 sekund – w jednej mówi osoba A, w drugiej osoba B Temat: <i>Jak spędziłem ostatni weekend.</i> Runda 1. Tajne zadanie dla słuchacza (osoba B): W trakcie słuchania spróbuj pokazać, że nie jesteś zainteresowany tym, co mówi partner: rozglądaj się po sali, patrz na podłogę, baw się zegarkiem itp. Pilnuj, żeby nie mieć kontaktu wzrokowego z partnerem. nie zadawaj pytań. Runda 2. Tajne zadanie dla słuchacza (osoba A): W trakcie słuchania przerywaj wypowiedź partnera tak często, jak to możliwe. Próbuj opowiadać o własnym weekendzie.</p> <p>4. Zabawa ruchowa: Podaj dalej jajko dinozaura.</p> <p>5. Konferencja: Pytania do osób A: Co czujemy, kiedy ktoś nas nie słucha? (jakie uczucia), Czy łatwo było zmobilizować się do mówienia? Co zrobiłeś? Co chciałeś zrobić? Pytania do osób B: Co czujemy, kiedy ktoś ignoruje to, co mówimy? Co ważnego nie zostało powiedziane? Co zrobiłeś? Co chciałeś zrobić?</p> <p>6. Zasady uważnego słuchania <i>Wiemy już, jak trzeba zachowywać się w kręgu, teraz ustalmy, jak słuchać aktywnie, czyli tak, żeby inni wiedzieli, że są słuchani.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Odwracamy się w kierunku osoby, która mówi.</i> 2. <i>Patrzymy na osobę, która mówi.</i> 3. <i>Pokazujemy, że rozumiemy, to, co ktoś do nas mówi.</i> 4. <i>Pozwalamy osobie, która mówi wyrażać swoje uczucia.</i> 5. <i>Nie okazujemy znudzenia, niezadowolenia, braku akceptacji.</i> <p>Celebrowanie=Doświadczenie sukcesu</p> <p>7. Runda: <i>Lubię, jak mój przyjaciel...</i></p> <p>Uspokajanie=Rytuał końcowy</p> <p>8. Pożegnanie: iskierka w kręgu.</p>	<p>Cel: rozwiązywanie problemów</p>

CZAS W KRĘGU; TEMATY I KATEGORIE.

Tematy	Powitanie	Rozgrzewka	Forum	Celebrowanie= Doświadczenie sukcesu	Uspokojenie= Rytuał końcowy
Samopoczucie	Rundy <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ja lubię jeść...</i> • <i>Ja nie lubię jeść...</i> • <i>Ja boję się...</i> • <i>Jestem szczęśliwy jak...</i> • <i>Gdybym mógł się zmienić to chciałabym / chciałbym być...</i> 	Ruch/Energia <p>Zmieniaj miejsce jak,</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>lubisz pizzę</i> • <i>masz urodziny w maju</i> • <i>nie masz urodziny w maju</i> Klap, klap, wszyscy dotykają, <ul style="list-style-type: none"> • <i>swój nos</i> • <i>uszy</i> • <i>kolano i nos</i> 	Przemysłenie/Refleksja <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jestem szczęśliwy jak...</i> • <i>Jest mi smutno jak...</i> • <i>Gniewam się jak...</i> • <i>Czasami śni mi się, że...</i> • <i>Jak inni nie zgadzają się ze mną to...</i> • <i>Jak szukam pomocy to idę do...</i> • <i>Lubię jak koledzy są...</i> • <i>Uczę się lepiej jak....</i> 	Radość/ duma <ul style="list-style-type: none"> • <i>Rok temu nie umiałam/em... a teraz umiem (klaski)</i> • <i>Jestem dumna /ny , że... (klaski)</i> • <i>Cieszę się, że jestem w naszej klasie bo... (klaski)</i> • <i>Nie boję się jak... (klaski)</i> 	Wgląd w głęb siebie <p><i>Za chwile zaproszę abyśmy wszyscy zamknęli oczy. Wyobraź sobie: wróżka przychodzi i mówi bardzo się starasz, dbasz o prace szkolną. Za to zabiorę cię teraz w magiczne przygody. Wymyśl jakie one będą... Na samym końcu: Wysyłamy uścisk</i></p>
Przyjaciele	Rundy <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jestem..., a to jest moja przyjaciółka...</i> • <i>Dobry przyjaciel będzie zawsze...</i> • <i>Przyjaciele często lubią to samo. Ja lubię...</i> 	Ruch/Energia <p>Zmieniaj miejsce jeźeli,</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>lubisz barszcz</i> • <i>lubisz tańczyć</i> • <i>masz niebieskie oczy</i> • <i>umiesz pływać</i> • <i>masz przyjaciółkę/ ela</i> 	Przemysłenie/Refleksja <p>W parach ,</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>jak wygląda mój przyjaciel? (1 min. każdy)</i> • <i>dlaczego lubię moją przyjaciółkę/ mojego przyjaciela?</i> • <i>Dobra przyjaciółka zawsze by... zrobiła co?</i> • <i>Z moją przyjaciółką bawię się często w...</i> 	Radość/duma <p>Runda</p> <p>Każdy podaje swoje imię, potem podchodzą koleinie to wszystkich ściskają ręce i witają</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>„Cześć... jak miło cię spotkać w naszej klasie”</i> • <i>Dzisiaj będę specjalnie miły dla mojego przyjaciele bo...</i> 	Wgląd w głęb siebie <p><i>Za chwile zaproszę abyśmy wszyscy zamknęli oczy. Jesteś otoczony przyjaciółkami. One przynoszą prezenty. Wymyśl jakie. Na samym końcu: Wysyłamy high fives</i></p>
Uczucia	Rundy <ul style="list-style-type: none"> • <i>Zróbmy twarz pokazująca , że jesteś,</i> – <i>szczęśliwy</i> – <i>smutny</i> – <i>nie wiesz odpowiedzi</i> – <i>wiesz odpowiedź!</i> • <i>Ostatni raz jak byłem szczęśliwy to było dlatego, że...</i> • <i>Ostatni raz jak byłem smutny to było dlatego, że...</i> 	Ruch/ Energia <p>Zmieniaj miejsce jeźeli,</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>lubisz barszcz</i> • <i>lubisz tańczyć</i> • <i>masz niebieskie oczy</i> • <i>umiesz pływać</i> • <i>masz przyjaciółkę/ ela</i> 	Przemysłenie/Refleksja <p>W parach</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Czasami się gniewam, na przykład... (1 min. każdy)</i> • <i>dlaczego lubię moją przyjaciółkę/ mojego przyjaciela?</i> • <i>Dobra przyjaciółka zawsze by... zrobiła co?</i> • <i>Z moją przyjaciółką bawię się często w...</i> 	Radość/duma <ul style="list-style-type: none"> • <i>Rok temu nie umiałam/em... a teraz umiem (klaski)</i> • <i>Jestem dumna /ny , że... (klaski)</i> • <i>Cieszę się, że jestem w naszej klasie bo... (klaski)</i> • <i>Nie boję się jak... (klaski)</i> 	Wgląd w głęb siebie <p><i>Za chwile zaproszę abyśmy wszyscy zamknęli oczy. Jesteś bardzo smutny bo pokłóciłeś z przyjaciółką. Wymyśl coś co zrobi, że ona wróci Na samym końcu: Wysyłamy motywowe całusy – nie mijamy nikogo</i></p>
Komunikacja i Współpraca					
Tolerancja					
Pomocwzajemna					

ZAŁĄCZNIK II

BINGO PORADNIK

BINGO		
Znajdź osoby, które pasują do poniższych opisów. Pamiętaj, by każde pytanie zadać innej osobie i w każdej rubryce wpisać imię innej koleżanki lub innego kolegi.		
Zrobiłam/łem dla Ciebie kiedyś coś miłego.	Mam młodszego rodzeństwo.	Mam zwierzątko.
Imię	Imię	Imię .....
Chciałabym/chciałbym, żeby nie było prac domowych.	Matematyka to dla mnie czarna magia.	Lubię śpiewać.
Imię	Imię	Imię .....
Często gram w gry komputerowe.	Mam wiele koleżanek i kolegów.	Lubię czytać książki.
Imię	Imię	Imię .....
Nie lubię się kłócić.	Mam niebieskie oczy.	Lubię słuchać innych.
Imię	Imię	Imię .....

CEO to niezależna instytucja edukacyjna, działająca od 1994 roku. Upowszechniamy wiedzę, umiejętności i postawy kluczowe dla społeczeństwa obywatelskiego. Wprowadzamy do szkół programy, które nauczycielkom i nauczycielom pozwalają lepiej i skuteczniej uczyć, a młodym ludziom pomagają zrozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, zachęcają do angażowania się w życie publiczne i działania na rzecz innych. Obecnie realizujemy blisko 30 programów adresowanych do szkół, kadry pedagogicznej oraz uczniów i uczennic.

www.ceo.org.pl

ISBN 978-83-66150-54-6

